

Establishment of provincial darülmualimin-i sıbyan in the Ottoman Empire: Adana Darülmualimin-i Sıbyan (1892-1908)

Ayşe YANARDAĞ

Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Art, E-mail: yanardag2006@gmail.com

Article Info

Article Type	Research & Theoretical
Received	29.10.2021
Accepted	25.01.2022
DOI	https://doi.org/10.17497/tuhed.1016350
Cite	Yanardağ, A. (2022). Osmanlı'da taşra darülmualimin-i sıbyanların kuruluşu: Adana Darülmualimin-i Sıbyan (1892-1908). Turkish History Education Journal, 11(1), 56-73. https://doi.org/10.17497/tuhed.1016350
Ethics Declaration	This study was carried out within the framework of archival documents, yearbooks and literature, and ethics committee approval was not required.
Acknowledge	

Establishment of provincial darülmualimin-i sıbyan in the Ottoman Empire: Adana Darülmualimin-i Sıbyan (1892-1908)

Ayşe YANARDAĞ

Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Art, E-mail: yanardag2006@gmail.com

Abstract

In the multinational Ottoman Empire, different ethnic communities gave education according to their own language, tradition and religious beliefs in the educational institutions they established. In this context, Muslim Turks, who were the founding elements of the Ottoman Empire, also established their own educational institutions. Traditionally, Muslim Turks were educated in madrasahs and sıbyan schools (primary schools). These educational institutions were based on rote learning and partially dependent on Shaykh al-Islam in terms of their educational understanding and system. In the 19th century, innovations were made to save the disintegrating state. Innovations were also made in the field of education, and Ottoman junior high schools were opened in 1838, apart from traditional education institutions. The newly opened high school were tried to be kept out of the traditional education system and understanding. For this reason, the different course curriculum and application applied in high school is called the New Method. Darülmualimin (Teacher's School) was opened in 1848 in order to train teachers equipped to implement the New Method. However, the known inadequacy of primary schools was seen once again in the inadequacy of students who came to secondary schools. Innovations at the Sıbyan level have become irrecusable. For this reason, *usul-i cedit* was tried to be spread in the *ibtidai* schools opened at the primary education level. Then, Darülmualimin-i Sıbyan (The School of Primary Teachers' Training) was opened in 1868 to train teachers for primary schools. Primary schools and Darülmualimin-i Sıbyans opened in Istanbul were tried to be popularized in the provinces. In this context, a secondary school and a primary school were opened in Adana in 1880 and Darülmualimin-i Sıbyan School in 1892. While teachers were trained in a new way in Adana Darülmualimin-i Sıbyan school, existing teachers and village imams were trained in a way that can be called in-service training. However, Adana Darülmualimin-i Sıbyan was not very popular and did not have many students. This study is primarily a historical one, and the establishment of Darülmualimin-i Sıbyan in Adana and why it did not have many students and the problems that arose were examined based on archival documents. The establishment and development of Adana Darülmualimin-i Sıbyan School between the years 1892-1908 has been tried to be explained in a cause-effect relationship with a historical perspective. In the study, Ottoman archive documents, educational yearbooks and Adana province yearbooks were used. In addition, copyrighted works were also used.

Keywords: the new method, teacher, Adana Darülmualimin-i Sıbyan (Primary Teachers' Training School), Adana Primary Teachers' Training School

Introduction

The Ottoman Empire started to realize the negative situation in which it was after 1699 due to military defeats and started to seek ways to save the state. It questioned the defeats it received against Europe and felt the need to make innovations in the European style. As Europe has now become superior to the Ottomans by the new information and technology they have. For this reason, the concept of *alî* was used in the sense of a tool, to express the new knowledge and technique of Europe, which they first started to receive in the military field during the Tulip Period. In contrast, the old knowledge taught in the madrasah, the old traditional educational institution of the Ottoman Empire, interpreted by comparison and consensus from the Book and Sunnah, was called *ilim* (science), while the one who had this knowledge was called *âlim* (scientist) (Berkes, 2008: 179).

During the 18th century, the first innovations in the Ottoman Empire generally started in the military field, but they were not sufficient. Similarly, the innovations that were primarily intended to be made in the military field during the reign of Selim the Third were met with the concept of *nizâm-ı cedit* (new order). While the word *nizâm*, which comes from Arabic, means "sequence, order, canon, arrangement, way, rule, the regulation set according to the necessities of the time" (Develioğlu, 2005: 842), *cedit*, which also comes from Arabic, is defined as "new, unused, known or existing for a little while" (Develioğlu, 129). Apart from the *Nizam-ı Cedit* Army, the establishment of the *Irâd-ı Cedit* Treasury (Turan, 2019: 37-46) or the mention of the New Method in medicine in the opening reason of the medical school in later times (Ergin 1977: 336) are examples of the renewal requests outside the military field of the period. Thus, the *nizâm-ı cedit* in the military field started to transform into a *nizâm-ı cedit* understanding as a "system" (Berkes, 2008: 101). Due to this understanding, which can simply be called the new order, innovations in the Ottoman Empire did not cease although Selim the Third died.

In the 19th century, a general understanding of innovation in order to save the disintegrating State continued increasingly in all areas such as policy, law, economy, culture and civil education. Under these conditions, the renewal of the existing order became necessary and the idea that the salvation of the state would be achieved with an educated society emerged from the Tanzimat Era. Undoubtedly, this training would be a new training, not an old one, in terms of content and organization. For this reason, it has been seen that the concept of *cedit* was frequently used for the innovations in the field of education made after the Tanzimat Edict. Since the innovation initiative came from the state, conceptualizations emerged inevitably to distinguish between the new and the old. The word *kadim* (Akyol, 1993: 211-213) was used for the old, and the word *cedit* for the new. For example, while the medical school was being opened, the expression "*usûl-ı kadîm*" was used for the practice of medicine in the old style, and the old-fashioned and new-fashioned medical education and medical books (Ül Dec, 1992:29,49; Ergin, 1977: 336) were used together.

Madrasahs were insufficient because they did not renew their tradition and open their doors to new knowledge of their era, and the Ottoman Empire began to open new civilian schools outside of the military school to teach the sciences that were developing in Europe. The Ottomans, who wanted to raise new generations who would save the state with new and unknown information apart from the science given in the madrasah, named the new schools "mektep". In the new schools opened to achieve the development of the West in technology

and science, usûl-ı cedit, in other words new methods were tried in teaching Primary Teachers' Training School and equipment. Although Usûl-ı Cedit (the New Method) gained a wider meaning in different Islamic geographies over time, it was used to express innovations especially at the basic education level in the Ottoman Empire (Ergün and Çifçi, 2006: 1-15). Schools that gave education in the manner of usûl-ı cedit at the primary level were called primary schools and Darümuallimin-i Sıbyan was opened to train teachers for these schools. Then, the Ottoman Empire, which wanted to spread the New Method in the provincial region, began to open Darümuallimin-i Sıbyan, especially in provincial centres, as well as primary schools. In this context, the subject of the study is Adana Darümuallimin-i Sıbyan. So far, there has been no study directly related to the subject in the literature about Adana Darümuallimin-i Sıbyan, which was opened to implement the New Method in primary schools, and the date of its foundation has not been determined in indirect studies. Therefore, the opening of the Adana Darümuallimin-i Sıbyan and the developments up to 1908 were considered as the main problem. In this context, the answers to the following questions have been sought:

- When and how was Adana Darümuallimin-i Sıbyan opened?
- Who are the teachers of Adana Darümuallimin-i Sıbyan and were they able to apply the New Method?
- In accordance with the purpose of the state, between 1892-1908, could Darümuallimin-i Sıbyan train enough teachers using the New Method?
- What kind of problems were experienced in Adana Darümuallimin-i Sıbyan between 1892-1908, what is the reason for the problems experienced?
- Why was the number of students in the school low?

Method

The Design of the Study

Although training teachers according to usûl-ı cedit, which is among the reforms made to save the state in the Ottoman Empire, is essentially a pedagogical issue, in this study the issue of usûl-ı cedit is not discussed in terms of pedagogy and educational science principles, but in a historical way. The social and political reasons that resulted in the Usûl-ı Cedit were emphasized. Then, the reason for the establishment of Darümuallimin-i Sıbyan schools in general and Adana Darümuallimin-i Sıbyan school, in particular, has been mentioned. In this study, the development of Adana Darümuallimin-i Sıbyan between 1892 and 1908 was examined based on documents. The inadequacy of the teachers at the school, which was emphasized to have been opened to develop the Usûl-ı Cedit, and the complaints about them were reflected in the archive documents. In this context, it has been tried to explain, as much as the archive documents allow, whether usûl-ı cedit was taught in Adana Darümuallimin-i Sıbyan school, why the number of students was low, and why there were complaints about teachers. In order to reflect the conditions of the period exactly, the documents are used chronologically in a cause-and-effect relationship. In this study, which examines the Adana Darümuallimin-i Sıbyan school, which is a sub-title of Turkish education history, the qualitative research method, which started to be used at the beginning of the current century, was used. A qualitative research method is a research that is conducted more to understand the measurable characteristics of events and phenomena, rather than trying to uncover them with questions such as "how, why". At the same time, in these studies, old information is also

examined and an attempt is made to reach a synthesis (Kıral, 2020: 170-189; Yıldırım and Şimşek, 2018: 37-41). In this study, Presidency of the Republic of Türkiye, Directorate of State Archives, Ottoman Archive, The Ministry of Education, Sadaret, İrade files have been used. In addition, educational yearbooks and provincial yearbooks were obtained electronically from the ISAM Library. The obtained archive documents and yearbooks were subjected to content analysis and evaluated together with the information obtained in the literature review. The study was conducted on archival documents, yearbooks and copyrighted works and does not require ethics committee approval.

Data Collection Tools and Analysis of Data

In this study, which examines Adana Darülmualimin-i Primary School, various copyrighted works are used, but archival work was carried out first. The documents in the files were obtained electronically. Presidency of the Republic of Türkiye, Directorate of State Archives, Ottoman Archive, The Ministry of Education, Sadaret, İrade files were obtained electronically. Archive documents in Ottoman Turkish were classified in terms of chronology and content after being transcribed. As a result of the classification, the cases were handled in a cause-effect relationship and the questions of when, how and why were tried to be answered. Again, the Ottoman education yearbooks and provincial yearbooks obtained electronically from the ISAM Library were transcribed. As understood from the literature research, a significant part of the archival documents about Adana Darülmualimin-i Sibyan School was used for the first time in this study. The information obtained from the archive documents related to Adana Darülmualimin (Teacher Training School) and the yearbook information were compared with each other. The existing information about Ottoman basic education and teacher training obtained in the literature review was tried to be interpreted by evaluating the archive and yearbook information together. In this context, first the process leading to the need to train teachers in the field of basic education in the Ottoman Empire was discussed, then the opening of the Adana Darülmualimin-i Sibyan and the process until 1908 were examined. In addition, the Hijri and Rumi dates in the archive documents were used by converting them to Gregorian dates according to the date translation guide of the Turkish Historical Society ("Date Translation Guide", 2021).

Findings

The Emergence of the Need for Renovation in Primary Schools and Opening of High Schools

The Ottoman State, whose founding element was Turkish and Muslim, allowed different ethnic communities to provide education in the institutions they established according to their own language, religion and culture within the nation system (Ortaylı, 2002: 216-220). In this context, madrasahs and primary schools were established for the education of the children of Turkish and Muslim people. Boys and girls were able to study together in primary schools, which are related to the subject of this study. These schools were given names such as primary school, darüttalim, school, darülim, teacher's house, and neighborhood school. Classes were started by teaching the Qur'an without teaching reading and writing in primary schools. There were no specific plans and programs in which basic mathematics, geography, history and similar courses are given as today. Daily pocket-money, clothes and food were given to the children. They were taken for a walk once a year, and the

children were started at the school with a ceremony called the amen procession attended by all the children. Although writing lessons were sometimes added in these schools, which were usually established adjacent to mosques within the charitable foundation system by philanthropists, they were not taught in the form of writing something new, but in the form of calligraphy, that is, beautiful writing in an artistic sense. Here, the children were not taught the spelling and writing of Turkish at the level that they would explain their problem (Ergin, 1977: 82-96; Çelik, 2007: 125-135). Even this kind of literacy disappeared over time due to the inability to find a teacher and economic reasons (Ergin, 192). Methods such as beating and bastinado that are not suitable for today's understanding of education had also been used in the education of children (Kansu, 2016:19). The concept of education, which did not have any specific plan, program, regulation, was not pedagogical.

The introduction of Arabic and Persian courses in the charter of the school, which was built by Abdulhamid I in 1781, can be seen as the first innovation in primary schools. This was the result of a need, and it was due to the need for this information by those who would become officers of the Sublime Porte (Ergin: 87). In 1824, during the reign of Mahmut the Second, an edict was published that drew attention to the responsibility of parents, who caused ignorance, by taking their children from primary school and giving them to apprenticeships to learn a profession at a young age. In the edict, it was forbidden for children who had not reached the age of puberty to be apprenticed to a master in order to learn a profession without going to primary school and learning their religion and piety. Parents or guardians of children who had reached the age of puberty would be able to give their children to a master, provided that they got permission from the Kadi. It was reported that the parents, guardians, and shopkeepers and primary school teacher of children who were given to apprenticeship without a permit would be held responsible and punished in this regard (Mahmut Cevat, 2001: 3-5). The edict, which was obligatory only for Istanbul, was not implemented even in Istanbul (Mahmut Cevat: 7; Alkan, 2011: 5; Karal, 1998: 159; Kansu: 39). Rather than being an innovation, this was an order that remained on paper to get the support of the ulema (Kodaman, 1991: 3).

The idea of making serious reforms in primary schools emerged only in the Tanzimat Era. While reforms were mostly made in the military field in the previous century, in the nineteenth century, political, military, legal, cultural etc. actions were taken to save the Ottoman Empire, which began to disintegrate. Innovations began to be made in many areas. The importance of a well-educated society in the salvation of the state was realized.

Therefore, the Ottoman Empire, which continued the reforms, gave the educational work to the newly created "Meclis-i Umur-i Nafia" (The Council of Public Works) outside the ulema. In the statement issued by the Board on February 5, 1839, the importance of education for religion and the state and for salvation from poverty and ignorance was emphasized. It was stated that there was no rule and order in the primary schools attended by young children, that children's time was wasted with noise and that they could even learn to read and write, and that this situation needed to be corrected. For this, it was requested that the teachers at the school be inspected first and that those who were competent to educate children should be employed instead of those with insufficient knowledge and ability. In this statement, the distribution of the children in the primary school to the classes and the method of giving lessons to the children collectively, not one by one, were in question. However, this distribution was not like today. Small primary schools in the neighbourhood would be allocated to syllable and Qur'an training. Children who read the Qur'an from beginning to end

and read the catechism once or twice in the neighbourhood school would be able to move on to higher-class schools called Selatin-i izam (Great Sultans School). Here, on the other hand, they would read some books, dictionaries such as *Türki inşa*, *Tuhfe* and *Nuhbe* and *Sübha-ı Sıbyan*, *Birgivi* treatise and various moral books, and would be instructed some lessons such as calligraphy and epigraphy. After the *Selatin-i Izam*, they would be able to go to higher schools such as *Rüştiye* (Ottoman secondary school) according to their merit and abilities (Mahmut Cevat: 7-21; Koçer, 1992: 41-42; Demirtaş, 2007;). Although the problems in primary schools and the desire to make innovations are seen in the correspondence between the *Dar-ı Şura-yı Bab-ı Ali* and the *Meclis-i Ahkamü'l-Adliye* and the *Meclis-i Umur-ı Nafia* on the statement of the *Meclis-i Umur-ı Nafia*, a course curriculum other than the traditional understanding was not revealed yet (Mahmut Cevat 7-21). At the end of the correspondence, it was decided to open secondary schools that students would go after primary schools instead of innovation in the lessons and education given in primary schools ("According to Archive Documents", 2014: 13). These correspondences and the establishment of secondary schools were also published in *Takvim-i Vekayi* (*Takvim-i Vekayi*, 21 Zilkade 1254;). Esat Efendi, who was appointed to the Ministry of *Mekatib-i Rüştiye* (High School), which was also responsible for the primary schools, published a letter that replaced the instruction. Similarly, in the letter, the traditional understanding of how to do the education in the primary school continued, but it was emphasized that the children should be taught writing in a way that would settle in their minds. Expressing the teaching of writing in this way in the primary school meant that the tradition began to change. However, the Ottoman State, which saw the need to innovate in *sıbyan* schools, was not yet able to put forward a modern and concrete curriculum and method for how to do this (Mahmut Cevat: 22-23).

As a matter of fact, despite the problems mentioned in the primary school, School of Literary Science was opened at the high school level without improving the primary school, and in 1842, the students of this school were tested in the presence of the sultan. Later, the Provisional Education Council was established in 1845 only to regulate the educational affairs. In the bill prepared by the Provisional Education Council, it was again stated that a permanent Education Council should be established with the reclamation of *sıbyan* schools and *rüşdiye* schools according to religious procedures and the needs of the time (Mahmut Cevat: 27-29). Being aware of the need to improve the primary schools, the Ottomans could not intervene in these schools due to the reaction of the *ulema*, but tried to popularize the secondary schools (Ergin: 443). With the establishment of the *Mekatib-i Umumiye* Ministry in 1847, the main secondary school organization emerged. The schools in the capital were classified as primary and secondary school. In the same year, the "The Instruction to Be Given to The Teachers of the Primary School On How They Should Practice Children's Education and Training Discipline" was issued. Although the traditional understanding of gently beating a guilty child or teaching the Koran continues in *sıbyan* school, with four-year- education according to the instruction, articles on teaching Turkish literacy quickly according to the new procedures shown by inspectors may be considered innovations (Akyüz, 1994: 1-47).

In the secondary schools, which were included in the scope of compulsory education with the same instruction, lessons such as *Birgivi* epistle, Arabic grammar and syntax books, *thuluth*, *naskh Rik'a*, *Ta'lik*, *Divani* type writings according to their wishes, four arithmetic operations, calculation and counting would be taught (Akyüz., 1994: 1-47). However, as stated in the above-mentioned correspondence, some of these courses were intended to be taught in primary schools. Due to the inadequacy of the children coming from the primary school, the

lessons to be taught in the last year of the primary school were put in the first year of the secondary school (Ergin: 444; Mahmut Cevat: 34). Even these courses had nothing to do with the courses taught in primary education in Europe of the period (Kansu: 75). Although the inadequacy of primary schools was emphasized in the correspondence, instead of directly intervening in these schools, five secondary schools were opened in the capital in 1848. Here, the New Method was applied, and at the end of six months, the exams of about twenty children were held in the presence of the General Education Council. When they were satisfied with the results, the children were tested again in the presence of the Sultan, and the children and teachers were rewarded. In these newly opened secondary schools, the innovations made in education, training, textbooks and tools with a different understanding from the madrasah education were called *usûl-ı cedit* (Mahmut Cevat: 34).

Opening of Darümuallimin

Although there are many components of education, since the most basic component is the educator and the trainee, it was not enough to open a new school, but the need for teachers with new knowledge and skills arose. Because the traditional educator was insufficient to transfer the new knowledge and skills of the age to the new generations. In the Tanzimat Era, not only the education of the child, but also the issue of the education of the educator who would educate the children arose.

Darümuallimin (Male Teacher's School) was opened in Istanbul in 1848 due to the fact that the current primary school teachers could not teach mathematics and other new courses given in the secondary school (Unat, 1964: 31; Akyüz, 2006: 17-58). Thus, it was tried to train teachers, that is, teachers who could give education on the New Method. According to the mandate dated July 25, 1847, the reason for the opening of Darümuallimin was the deterioration of the existing education system and madrasahs, and the inability of the current primary school teachers to teach mathematics and other new courses in secondary schools. This school was intended to be a place where the new sciences of the West were learned and taught. The teachers who would be trained by learning new methods in this school would organize the other schools (Akyüz, 2007: 1-49). The reason for the opening of Darümuallimin was similarly reported in *Takvim-i Vekayi*. It has been mentioned the necessity of easy and fast teaching of courses and sciences in schools. The expectation from the school to find methods to achieve this was expressed (Ergin: 571; Akyüz, 2007: 1-49). In Darümuallimin, which was opened outside the madrasah system, a different curriculum was tried to be implemented. When the two-year Darümuallimin-i Sıbyan was established in 1868, the current Darümuallimin-i sıbyan, which was established in 1847, was called Darümuallimin-i Rüşdi (Ünal and Birbudak, 2013:24).

The New Method and Opening of Primary Schools

The first known regulation regarding the training of teachers for primary schools in the Ottoman Empire was made during the reign of Fatih (the Conqueror) Sultan Mehmet. Fatih did not consider the fiqh courses necessary for the madrasah students to be assigned to primary schools, and he wanted other students to teach different courses. In the following periods, this practice disappeared (Akyüz, 2012: 93). However, assignments were made to primary schools from outside the madrasah. Those who could read and write a little, the imam of the mosque, the muezzin, some hafiz and educated women who studied in places where boys and girls were separated did this job (Akyüz, 1978: 41-43).

However, since the primary school was the source of the student who came to the secondary schools opened in the Tanzimat Era with the attempts of renewal, the complaints about the primary schools continued. The need to appoint qualified teachers to primary schools was reflected in the correspondence in 1858 (BOA, İ. DH..203-26689). In fact, some innovations such as teaching literacy at the primary level are present in the 1847 regulation mentioned above. Yet, the actual implementation of the usûl-ı cedit at the primary level was after 1860 (Akyüz, 2012:209; Öztürk, 1996: 8). The Ottoman Empire, which implemented a policy of promoting literacy, attempted various quests and trials after failing in literacy classes. Starting from 1862, primary schools, in which a new way of teaching letters were practiced, began to be opened in Istanbul. In Istanbul, where this method was practiced, free stone boards, stone pens and inkwells were distributed to 36 primary schools. The teachers working here were selected through examination and paid a salary, and then sample (sample) schools were established for the same purpose. The aforementioned sıbyan schools were called primary schools and they wanted to be expanded in the provinces (Ergin, 1977: 465; Akyüz, 2012: 209). On the other hand, textbooks in the New Method began to be written in order to facilitate reading and writing in the mother tongue. Nuhbettü'l-Etfal, published in 1858, is the first attempt in this direction. Later, the number of alphabet books in the new style exceeded forty. Selim Sabit Efendi's Alphabet Booklet in 1863 and İsmail Hakkı Elifbası in 1891 are among the most important ones published in this direction (Türkyılmaz, 2018: 127-139; Şahbaz, 2005: 55-66).

As the number of ibtidai schools providing education according to the New Method in Istanbul increased, legal regulation was required. In 1898, "Instructions for Dersaadet Mekatib-i Ibtidaiyesi" was issued because these schools were separate from traditional sıbyan schools ("Dersaadet Mekatib-i Ibtidaiyesi", 1316: 326-338). When the articles of the instruction are examined, it is understood that the usûl-ı cedit in basic education is not only an innovation in the course contents and tools, but it also reflects the change in the view of the child in education. Other reflections of the procedure are the prohibition of practices such as using bastinado and saying bad words to children, monitoring the behaviour and health of children, regulations on the behaviour of teachers and other officials and monitoring of the state.

Opening and Dissemination of the First Darülmualimin-i Sıbyan

While the usûl-ı cedit trials were continuing at the primary level, it became necessary to train teachers according to usûl-ı cedit skills. In the third article of the letter prepared for the improvement of the primary schools in 1868, it was decided that the current primary school teachers should be trained for one year in the method of procedure by the officers to be appointed by the Ministry. It was decided that especially the elderly and those who were insufficient in learning the New Method should be appointed as assistants (BOA, İ..MVL. 584-26278). In 1868, the inadequacy of the children coming from primary school in reading and that they did not know even the numbers were reiterated, and it was decided to establish Darülmualimin-i Sıbyan in the capital to teach the Qur'an, moral treatise, and four operations and the science of geography and calculus. Even though the state started to subject existing primary school teachers to exams from these courses, it was aware that it would be difficult for those who were inadequate to be replaced by qualified ones (BOA, İ.ŞD 10-484). The old Basmahane building around Seraskerlik in Istanbul was allocated for Darülmualimin-i Sıbyan (BOA, A.MHM.MKT., 437-89). It was aimed to train teachers in Istanbul Darülmualimin-i Sıbyanı for Darülmualimins, which were thought to be widespread in the provinces in the

future, and current teachers were asked to learn new methods in a short time (Akyüz, 2012: 181; Öztürk, 1996: 9). A sample school was opened in Nuriosmaniye for the students of Darülmualimin-i Sıbyan to gain experience in the style of the New Method (Ergin, 1977: 468). According to the mandate dated 7 July 1872, Darülmualimin-i Sıbyan was abolished and reopened due to rearrangements in the staff (BOA, MF.İBT., 1-77).

As a reflection of a general understanding of innovation in the education system, excluding madrasahs, Public Education Act was enacted in 1869. According to the regulation, in primary schools “alphabet in the style of the New Method, the Qur'an, Tajvid, Pamphlets on morality, Catechism, Writing Training, Scientific Calculation, Ottoman History, Geography, Useful Information” classes would be taught. In the same regulation, it was stated that a big Darülmualimin would be opened in the capital, but the branches of this Darülmualimin were junior high school, high school, Sultani (School of the Sultan) and there was no primary branch. Although the reason for this is not understood, the current Darülmualimin-i Sıbyan continued its activities. In the Darülmualimat (Teacher Training School for Girls), which would be opened for girls with the same regulation, there are primary and secondary school branches. The courses included in the curriculum for the primary branch of the Darülmualimat (“Maarif-i Umumiye Nizamnamesi”, 1289: 184-219) are also the reflection of education in the curriculum as a state policy.

In 1872, in order to train well-equipped teachers, the Ottoman Empire demanded that an examination committee be formed as a temporary and free education commission in the provincial centres and district governorships where there were secondary schools, and Darülmualimi-i Sıbyan (BOA, MF. İBT., 1-31). In order to popularize the Darülmualimin-i sıbyans in the countryside, a report was prepared on 18 July 1875, based on the letter sent to the education council on the subject. In the report, it was stated that there would not be teachers with the required qualifications to apply the necessary training and education, procedures and rules in Darülmualimin-i Sıbyan to be opened in the provinces, and it was emphasized that it would be appropriate to procure and appoint students from Istanbul Darülmualimin-i Sıbyan and Darülmualimin-i Rüştiye. In addition, it was requested to make some arrangements for the teachers to be appointed. It was stated that teachers who would work in provincial Darülmualimin-i Sıbyan schools should be paid according to the importance of the position they were in and that teachers with the desired characteristics could be found if some privileges were given. It was recommended that Rüştiye and sıbyan teachers of the redif (reserve soldier) class, that is, those who were demobilized and were in reserve, not be detained and excluded from the training applied every year, reward those who served for more than five years, allocate salaries to the children and spouses of those who passed away. In addition, it was pointed out that the salaries and expenses of the teachers, civil servants and servants of the Darülmualimin-i Sıbyan to be opened were left to the education funds, but these funds should be established first, drawing attention to the fact that these funds were not found everywhere. Until the funds were established, it was recommended that the salaries of the teachers be paid by the treasury, at least for a temporary period (BOA, MF.MKT., 30-67). The state gave importance to opening Darülmualimin-i Sıbyan in the provincial centres where the education directorates were established (Kodaman, 1991: 152). Darülmualimin-i sıbyans in the countryside started in Bosnia, Crete and Konya as of 1875. After 1882, it was opened in Sivas, Bursa, Amasya, Kastamonu, Jerusalem, Trabzon, Edirne, Thessaloniki, Kosovo, Manastır, Aydın, Aleppo, Elazığ, Erzurum, Mosul, Van and Bolu (Akyüz,

2012: 250). The state, which tried to spread Darümuallimin-i Sibyan in the countryside, opened one of them in Adana in 1892.

Opening of Adana Darümuallimin-i Sibyan

The Ottomans, who first opened a primary school and then opened a Darümuallimin-i sibyan, used the same order in Adana. According to the Adana yearbook, primary schools were opened in order to develop education, and the current education method was improved, and it was stated that primary schools were opened in Adana since last year because the education and training of children was a necessity of the age. From this, it is understood that high schools and primary schools in Adana started to be opened in the new style in 1880 ("Salname-i Adana", 1299:6-7). Again, the Islah-ı Mekatib Society was established in Adana in order to improve the schools and popularize the New Method ("Adana Yearbook", 1299: 29-30).

After the primary schools were opened, the job of training teachers for the primary schools started twelve years later in Adana. According to the correspondence regarding the opening of Darümuallimin in Adana dated October 31, 1892, the education council appointed Halil Efendi to this school with six hundred kuruş. It was ordered to send the dues, which should be deducted from his salary, together with the date of starting work, to the relevant authority (BOA, MF.MKT., 153-118; "Salname-i Adana", 1312: 131). In another document dated 24 November 1892, in an answer given from the centre to the Adana education directorate, it was stated that nothing was allocated to the regulars of the Darümuallimin, and it is understood from the answer that no amount was allocated from the budget for this school and that it was experiencing economic difficulties (BOA, MF.MKT., 155-97). The foundation date of Adana Darümuallimin-i Sibyan school, which could not be determined before, was determined as 1892.

Since the primary school teachers and imams in the province and its surroundings, who were obliged to attend the Darümuallimin-i Sibyan in order to learn the Usûl-ı cedide, were poor people, it was written to the Ministry by the Adana Governorship to give them a monthly salary of thirty kuruş from the avariz income (the extraordinary tax in Ottoman Empire), and the Ministry decided to pay 15 kuruş (BOA, MF.MKT., 222-28). The Ottomans, who wanted to spread the new method, did not accept the payment of the amount required by the province due to general economic problems and determined a lower amount.

Teachers and Students at Adana Darümuallimin-i Sibyan

According to the Adana yearbook of 1894, the teacher of the Darümuallimin-i iptidaiye branch was Halil Efendi, and he had 5 students and 1 janitor ("Salname-i Adana", 1312: 131). In 1898, teacher Hasan Saib Efendi was in charge, and the number of students is unknown ("Salname-i Maarif", 1317: 929). Hasan Saib Efendi continued to teach between 1899 and 1903. It had 3 students in 1899, 2 students in 1900, and 10 students in 1903. The number of students for 1901 is not given in the yearbooks ("Salname-i Maarif", 1318: 939; 1319: 355; 1321: 324; "Salname-i Adana", 1318: 104). Since the yearbooks were not issued regularly, the number of students outside of these years could not be determined, and it was understood that there were very few students among those determined. In the general orders of the ministry, information about when the school was founded, how many students it had, how many students it graduated, how many people it gave certificates and diplomas were requested (BOA, MF.MKT., 267-1). (BOA, MF.MKT., 267-1). However, for now, no information has been found in the correspondence regarding this.

The state opened Darülmualimin on the one hand in order to popularize the procedure, and on the other hand, the existing primary school teachers were given compulsory education in Darülmualimin, which can be called a kind of in-service training, and gave documents such as credentials and licenses to the existing teachers who were trained. It is useful to mention the regulations made in this regard. For this, the first legal regulation was included in the ninth article of the "Instruction On The Formation And Duties Of The Council Of Education And Its Branches To Be Formed From Members To Be Elected From Among The People For The Administration Of The Primary Schools In Istanbul And Three Cities" which was issued in 1875 (Özalp, 1982: 673). The second regulation was made with the "Law on the Mebâdi-i Tedris of the Rumeli-i Şarki Province" dated 1881. The next regulation was made in the fifth article of the " Instruction Regarding Darülmualimin-i Sibyan Branches Opened by Special Order in Some Provinces " which was included in the Yearbook of Education dated 1898. In addition, in order to close the teacher shortage, the graduates of different schools who wanted to become teachers were given a license or credentials by only taking exams for the courses they did not take. As it is understood from these instructions and various correspondences (BOA, MF.MKT., 556-29; 665-45), the concept of trust and license was not very different at the beginning. However, there is a difference between the credentials or certificates it gave to teachers who were on duty and to graduates of other schools, and the certificates it gave to those who attended Darülmualimin for two years and passed the exams. The main aim was to graduate from Darülmualimin, but since there were not enough teachers, it was tried to teach the current teachers and other school graduates (Yanardağ, 2020: 510-531). This practice was also realized in Adana Darülmualimin-i sibyan.

İbrahim Efendi, a student of Adana Darülmualimin, who wanted to get a certificate of credential, applied with a petition on 23 November 1894. İbrahim Efendi, who had been attending Darülmualimin for three or four months, had previously studied at the high school for four years, and because he had passed the courses specified in his diploma and was successful at the high school, he was tested like his peers and asked to be given a credentials. The student's petition was answered, and it was requested that the exam be done by the appointed committee, that is, an examination commission, and that the credentials be given (BOA, MF.MKT., 256-42). Similarly, it was requested that the members of the examination commission be selected for the examination of Veli bin Hasan Efendi, of the Karaköy school in Karsındı district. It was demanded that Veli bin Hasan Efendi, who was registered in Darülmualimin with the signature of the deputy director of Karsındı, Salih Efendi, be tested in accordance with the fifth article of the instruction. It was reminded that such village teachers were not required to attend two years of education, and if it was determined that they were sufficient to be a teacher, it was a requirement of the fifth article of the instruction to give them a certificate of credentials. Halil Efendi, the teacher of the Darülmualimin, stated that the examination was carried out according to the procedure. However, the primary and secondary school teachers who were members of the commission informed the relevant authorities that the situation was the opposite. During the exam, Halil Efendi took the documents from the commission members, put them in his drawer, and left the exam, declaring that he would not be able to take the exam. He processed the document as if it was done even though there was no examination (BOA, MF. MKT, 256-42).

The issue was discussed in the Adana Education Council and he was questioned by the inspectors. It was claimed that Halil Efendi did not want the number of students in the school to be more than five. Because Halil Efendi did not register the incoming students in the registry

book as he was not skilled enough to give the current program and especially the history, geography and calculus courses and told them to leave the school. Despite all the efforts for a year, those who came to the school earlier left the school under various pretexts because they saw Halil Efendi's condition. Now that there was no demand for the school, the number of students did not exceed five or even decreased to two. Halil Efendi did not open the school 8-10 days a month, and he was not busy with the lessons even when he opened it and closed the school two hours later. Halil Efendi was content with accepting one or two of the imams and teachers who came only to receive the credentials, causing the student's noise and inappropriate behaviour in the classroom all day. Although he was warned about this issue, no result could be obtained. It was understood from the inspector's reports that the complaints were true and he was dismissed by the education council of the Adana Directorate of Education and Ahmet Efendi, the teacher of high school education, was appointed instead of him (January 24, 1895). This decision of the Adana education council was reported to the Ministry in more detail by the education director. Complaints about Halil Efendi's incompetence, inability, and absenteeism and that he did not comply with the instructions and even insulted the examination board were written in detail (BOA, MF.MKT., 256-42).

Complaints about Halil Efendi were not limited to these. He had made cuts in the wages of students who attend school and were paid fees that could be called a kind of scholarship. In every complaint about Halil Efendi, his inadequacy and not being useful was mentioned. Instead of a single accusation, multiple charges took place. All of his inadequacies and irregularities prevented students from coming to the school. Halil Efendi, on the other hand, argued that all of these were slander, and he claimed that he cut the student's wages because they did not come to school (BOA, MF.MKT., 256-42).

Halil Efendi, who was dismissed, filed a complaint with the Ministry of Education with a petition stating that he could not get along and was not given his money unjustly. While the matter was being investigated by the Ministry, there was no reason to hasten the dismissal of Halil Efendi, who went to Istanbul, and it was ordered to Adana province to give him back to duty, to pay unpaid salaries, to inform the Ministry about the investigation to be made. A few months after Halil Efendi returned to duty, the the education director of Adanastated in his report that he sent to the Ministry that the number of teachers who would give lessons on the method of procedure was insufficient compared to the population in the region and that Darülmüallimin had been open in the province for this purpose for three years. Then again, complaints were repeated that Halil Efendi never had proficiency in history, geography, calculus, and Persian lessons and that the number of students in the school did not exceed fifteen because he closed the school. No new students came to the school, only the existing primary school teachers who had to attend were given a certificate or a credential. It was demanded by the director of education in Adana that Halil Efendi exchange positions by mutual consent with one of the teachers in cities such as Konya and Ankara (23 June 1895). The reply on the subject was delayed by the Ministry. Since there was one month left for the new academic year, the director of education wrote to the Ministry again. The principal, who tried to expand new primary schools in and around Adana, tried to avoid causing delays in training the necessary scholars while trying to improve the quality of the school due to Halil Efendi's situation. For this reason, the Arabic lessons given by Halil Efendi were given to Akaid teacher Rıza Efendi, and the confirmation of this situation was delayed (10 August 1895). The said request for settlement was approved by the Ministry (BOA, MF.MKT., 256-42).

His exchange of posts with Ankara Teachers' School teacher Reşat Efendi was accepted, but because of his financial problems, Reşat Efendi was delayed in going to his place of duty because he wanted his travel expenses to be paid while he was in Ankara, before going to Adana. On September 26, 1895, Reşat Efendi's request was accepted and it was ordered that Halil Efendi's travelling expenses be paid from Ankara, in return for Reşat Efendi's expenses to be given from Ankara. However, Raşit Efendi still did not start his duty on 7 November 1895 (BOA, MF.MKT., 256-42). Some of Raşit Efendi's salaries in Ankara were not paid and Raşit Bey, who was suffering from economic difficulties, could not come to Adana. The unpaid salaries of Reşat Efendi, who reported the situation to the Ministry and came to Adana, were paid upon the order of the Ministry (BOA, MF.MKT.,310-59). Complaints about Halil Efendi, who started to work in Ankara, were not finished, and it was requested that he be appointed to Adana or another place and Reşat Efendi be brought back (BOA, MF.MKT., 336-37).

Hasan Saib Efendi was appointed at the end of 1896, after Raşit Efendi, who was understood to have taught at Adana Darülmualimin for a short time. There were complaints that Hasan Saib Efendi was the first teacher of the Bodrum middle school before, that he was not able to teach and that he said bad words to the students. He was asked to be assigned to a tertiary to complete his retirement period school as he was old, and not eligible to be suspended (BOA, MF.MKT., 338-4). In an article dated December 21, 1896, it was understood that Hasan Saib Efendi, another troubled teacher, was appointed to the Darülmualimin of Adana, which was vacant at that time, to complete the retirement period (BOA, MF.MKT., 345-43). Meanwhile, Abdülhakim Efendi, one of the teachers at Adana High School, made a request to be appointed as the teacher of Adana Darülmualimin, which was vacant at that time and had a higher salary since he could not live on. However, it was reported to him that Hasan Saib Efendi was appointed (BOA, MF. MKT., 349-23)

Although Hasan Saib Efendi was first appointed to Gediz high school (BOA, MF. İBT., 55-6), he was later appointed to Adana Darülmualimin on January 18, 1897 (BOA, MF.İBT., 58-6). In 1898, the education director of Adana made an interesting offer to the Ministry. Because of the fact that Tabib Kanber Efendi was very talented in education, it was requested that he be brought to Adana with his travel expenses for a month in order to teach literacy methods to primary teachers and required students. The Ministry, on the other hand, refused, stating that this work should be done with teachers at high school and Darülmualimin (BOA, MF.MKT., 406-27). During this period, Danyal Efendi, one of the teachers of Darülmualimin, worked as an honorary teacher and inspector in Adana primary school and was rewarded (BOA, MF.MKT., 401-46). Hasan Saib Efendi, who was old, requested a change of air for two months with a doctor's report stating his illness in the summer of 1900 and this permission was given to him (BOA, MF.MKT., 401-14). In the correspondence made the following year, the education director of Adana asked for Hasan Saib Efendi to retire or be appointed to another place because he did not have the power to teach due to his old age and causing the current student to disperse, and it was reported to the Ministry of Education. Hasan Saib Efendi made counter-claims by stating that the allegations were baseless and that his October salary was cut on the pretext of his absenteeism. The Ministry of Finance wanted the dismissal of a civil servant to be based on legal reasons, to act prudently, to confirm by the province with which article and what kind of evidence the dispute between him and the director was justified and did not find his unauthorized dismissal and salary deduction correct because the main authority of the matter was not finalized by the Ministry. The Ministry of Finance requested that the dismissal of a civil servant should be based on legal reasons, that they act prudently,

and the province confirm the articles and the kind of evidence whereby the dispute between him and the director was justified. The ministry didn't find his dismissal without permission and salary cut right because they were not finalized by the ministry, the main authority in the matter. The governor of Adana, on the other hand, decided that the matter was personal and informed the Ministry that necessary warnings were made to both sides. Hasan Saib Efendi, who was ill during these correspondences, took permission again with his doctor's report because the weather in Adana was not good for his health. Since he did not treat the student well due to his illness, caused the students to escape, and was on leave for a long time, the education in Adana was damaged and there was no teacher to send to primary schools. Thus, the education director of Adana wrote to the Ministry again. He wanted Veli Efendi, one of the graduates of Fatih Dersiam, who understood the need of the time and was very competent in the New Method to be appointed to replace Hasan Saib Efendi (BAO, MF.MKT., 551-19). Hasan Saib Efendi requested a six-month leave in 1904 with a doctor's report due to his illness and old age. The Education Council gave permission on the condition that education was not disrupted, a deputy was appointed and Hasan Saib Efendi received half his salary (BAO, MF.MKT., 793-42). Hasan Saib Efendi, who was ill during these correspondences, died, and Veli Efendi, who was a lecturer of Fatih, was deputized in his place. It was requested that someone else be appointed personally (BAO, MF. MKT., 551-19).

Bahaeddin Efendi, who was appointed as the teacher of Adana Darülmüallimin in April 1905, wrote a petition to the Ministry for his travelling expenses to be given, and the Ministry replied that his travelling expenses would be given in the place he went (BAO, MF. MKT. 851-63). However, sometime after he arrived at his post, Bahaeddin Efendi took a month and a half off to go to Samsun due to his father's illness and death in 1906 (BAO, MF. MKT. 930-68). When the leave period expired, it was extended on the grounds that the work was not finished, it was a holiday period and there were no students at the school (BAO. MF.MKT., 947-9). Then, after a short while, Bahaeddin Efendi requested an exchange of posts with one of the Samsun high school teachers, Abdullah İzzet Efendi, and it was accepted by the Ministry (BAO, MF.MKT., 954-45). However, after a short time, this time due to health reasons, the teacher Abdullah İzzet Efendi resigned from Adana Teacher School and asked for another suitable task. Hacibektaş High School teacher Feyzullah Efendi was appointed instead (BAO, MF. MKT., 898-1;924-72). Feyzullah Efendi died on March 10, 1909, and Hüseyin Efendi was appointed as a proxy with a salary of two-thirds. According to the new regulation, it was stated that college graduates would be appointed to the directorate of Darülmüallimin, and for this reason, Hüseyin Efendi was appointed by proxy until the end of the year (BOA, MF.MKT., 1129-59). On October 11, 1909, Hüseyin Hüsnü Efendi was appointed as the principal and Mustafa Asım Efendi as the first teacher (BOA, MF.MKT., 246-54). However, Mustafa Asım Efendi resigned in September 1909 before he took office (BAO, MF.MKT., 255-9). Şevket Efendi was appointed in November 1909 (BAO, MF. İBT.275-30).

Adana Darülmüallimin-i Sibyan School, which was one of the schools opened in order to popularize the new method in the Ottoman provinces, did not have a stable period due to the lack of trained teachers. The old age and inadequacy of the teachers and the scarcity of students were reflected in the documents. Another issue that affects education at Adana Darülmüallimin is the climate. Due to the hot weather from the beginning of May to the middle of September, the education director informed the centre on April 18, 1906 that these months should be taken into account in order not to interrupt the education of the students going to the plateau and the farms during these times. Another issue was that the students of

Darülmualimin were usually madrasah students. The fact that the students did not attend school for three months due to their madrasah habits created a problem in Adana. Since the Directorate of Education was aware of this fact, it wanted exams to be held in Darülmualimin before the month of Ramadan (BOA, MF.MKT., 931-57). Although the state tried to develop an education system other than the madrasah understanding, the madrasah understanding or habit did not disappear easily.

Conclusion

While the Ottoman Empire opened primary schools in the provinces to spread the New Method, it tried to open at least one Darülmualimin in the provincial centres to train teachers for these schools. One of these is Adana Darülmualimin-i sıbyan, whose opening date as a year was not determined before. Since the yearbooks were not published very regularly, the date of establishment of Adana Darülmualimin was not included in the yearbooks. However, in the research conducted in the archive documents, it was determined that the school was opened in 1892. Since the day it was opened, Adana Darülmualimin had had very few students, as determined from the yearbooks. In some years, no number of students was given. It is not fully understood whether this was given because of a misprint or because there were no students. However, the probability of the lack of students was high. Such a conclusion arises from complaints about Darülmualimin (Teacher's School) teachers in the correspondence in the archival documents described in detail above. In addition, it has not yet been determined how many students Adana Darülmualimin graduated until 1908. Although the state requests such information in general orders, information about this has not been found in archival documents.

Although the local education administration dismissed the teachers about whom there were complaints, the Supervisory Board did not take such dismissals warmly. Aware of the difficulty of finding teachers suitable for the new method from the very beginning, the Ottoman Empire was therefore content with changing the positions of the existing teachers because there were not enough teachers to be appointed to replace those who were dismissed. This inadequacy was put into writing in the general correspondence made for Darülmualimins to be opened in the provinces. Even incompetent ones were asked to be appointed as assistant teachers.

From all the information and documents, it can be seen that the Ottoman State had difficulty in finding and training teachers with usûl-ı cedid skills. The repeated complaints about the teachers of Adana Darülmualimin explain why the number of students attending the school was very low in the yearbooks. As it is also understood from the correspondence, there was a demand for the school, but the students were running away due to the attitudes of these teachers. Undoubtedly, it would be an incomplete evaluation to explain the fact that the school had very few students only with the behaviour of these two teachers. Madrasah habits due to the fact that some of the incoming students came from madrasahs, the problems brought by the hot climate of Adana, the fact that very few teachers they had were very old, that they experienced difficulties in this climate, the travelling expenses of the appointed teachers were given after they went to their duty stations, economic problems, the fact that the period when the school was opened was the harvest season, were determined as other

reasons that prevented students from attending school. In this context, it can be said that training teachers in the style of usûl-ı cedit in Adana was not very successful until 1908.

Declaration of Conflict of Interest: The author declares that there is no conflict of interest.

References

- Akyol, T. (1993). Cedîdcilik. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ankara:TDV, Cilt 7, s. 211-213.
- Akyüz, Y. (1978). *Türkiye’de öğretmenlerin sosyal değişmedeki etkileri (1839-1950)*. Ankara: Doğan.
- Akyüz, Y. (1994). İlköğretimin yenileşme tarihinde bir adım: Nisan 1847 Talimatı, *OTAM*, S. 5, s. 2-47.
- Akyüz, Y. (2006). Türkiye’de öğretmen yetiştirmenin 160. yılında Darülmualimin’in ilk yıllarına toplu ve yeni bir bakış. *OTAM*, 20, s. 17-58.
- Akyüz, Y. (2007). Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye’de Öğretmen Örgütlenmesinin İlk On yılına Bakışlar (1908-1918). *OTAM*, 22, s.1-49.
- Akyüz, Y. (2012). *Türk eğitim tarihi M.Ö. 1000-2012*. Ankara: Pegem.
- Alkan, M. Ö. (2011). *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e modernleşme sürecinde eğitim istatistikleri (1839-1924)*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme. (2014). İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Berkes, N. (2008). *Türkiye’de çağdaşlaşma*. İstanbul: Yapı Kredi.
- BOA, A.MKT.MHM. Sadaret Mühimme Kalem-i Evrak, 437-89.
- BOA, İ. DH. İrade Dahiliye, 203-26689.
- BOA, İ..MVL. İrade Meclis-i Vala, 584-26278.
- BOA, İ..ŞD. İrade Şura-yı Devlet, 10-484.
- BOA, MF.İBT. Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiyye Kalem-i, 1-77.
- BOA, MF.İBT. Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiyye Kalem-i, 1-31.
- BOA, MF. İBT. Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiyye Kalem-i, 55-6.
- BOA, MF.İBT. Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiyye Kalem-i, 58-6.
- BAO, MF.İBT. Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiyye Kalem-i 275-30.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalem-i, 30-67.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalem-i, 153-118.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalem-i, 155-97.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalem-i, 222-28
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalem-i, 556-29.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalem-i, 665-45.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalem-i, 256-42.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalem-i, 338-4.

- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemî, 310-59.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemî, 401-46.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemî, 336-37.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemî, 345-43.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemî, 349-23.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemî, 406-27.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemî, 401-14.
- BAO, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemî, 551-19.
- BAO, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemî, 793-42.
- BOA, MF.MKT., Maarif Nezareti Mektubi Kalemî, 267-1
- BAO, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemî, 851-63.
- BAO, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemî, 930-68.
- BAO. MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemî, 947-9.
- BAO, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemî, 954-45.
- BAO, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemî, 898-1.
- BAO, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemî, 924-72.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemî, 1129-59.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemî, 246-54.
- BAO, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemî, 255-9.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemî, 931-57.
- Çelik, A. (2007). Hatıralarla sıbyan mektepleri. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 27(0), s.125-135.
- Demirtaş, Z. (2007). Osmanlı'da sıbyan mektepleri ve ilköğretimin örgütlenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(17), s. 173-183.
- Dersaadet Mekatib-i İbtidaiyesi İçin Talimat-ı Mahsusa. (1316/1898). Salname-i Nezareti Maarif- i Umumiye, s. 326-338. İstanbul: Matbaa-i Amire.
- Develioğlu, F. (2005). *Osmanlıca – Türkçe ansiklopedik lügat*. Ankara:Aydın Kitabevi.
- Ergin, O. (1977). *Türk maarif tarihi*, cilt 1, 2. İstanbul: Eser.
- Ergün, M. ve Çiftçi, B. (2016). Türk dünyasının ilk ortak eğitim reformu: usul-ü cedit hareketi. *I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı*, İzmir: Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, s. 1-15.
- Erdoğan, T. (1996). *Maarif-i umumiye nezareti teşkilatı I*. SBF Dergisi, 1(51), s. 183-247.
- Turan, H. (2019). III.Selim'den Tanzimat'a Osmanlı devleti'nde yeniden yapılanma hareketleri. *AUID, Aksaray İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(11), s. 37-46.
- Ülken, H. Z. (1992). *Türkiye'de çağdaş düşünce tarihi*. İstanbul: Ülken.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Kansu, N.A. (2016). *Türkiye eğitim tarihi*. (Haz. L. Eraslan, U. Karadağ). Ankara:Nobel
- Karal, E. Z. (1998). *Büyük Osmanlı tarihi*. Cilt I, Ankara: TTK.
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *SUSBİD, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(8), s. 170-189.
- Koçer, H. A. (1992). *Türkiye'de modern eğitimin doğuşu ve gelişimi*. İstanbul: MEB.

- Kodaman, B. (1991). *Abdülhamit devri eğitim sistemi*. Ankara: TTK.
- Maarif-i Umumiye Nizamnamesi. (1292/1875). *Düstur*, Cilt 2, s. 184-201. İstanbul: Matbaa-i Amire.
- Mahmut Cevat İbnü'ş Şeyh Nâfi. (2001). *Maârif-i umûmiye nezâreti tarihçe-i teşkilât ve icrââtı –XIX. asır Osmanlı maârif tarihi*. (Haz. T. Kayaoğlu). Ankara: Yeni Türkiye.
- Ortaylı, İ. (2002). Osmanlı imparatorluğunda millet sistemi. *Türkler*. C. X, s. 216-220. Ankara: Yeni Türkiye.
- Öztürk, C. (1996). *Atatürk devri öğretmen yetiştirme politikası*. Ankara: TTK.
- Özalp, R. (1982). *Milli eğitimle ilgili mevzuat (1857-1923)*. İstanbul: MEB.
- Salname-i Adana. (1299/1881).
- Salname-i Adana. (1312/1894).
- Salname-i Adana. (1318/1900).
- Salname-i Maarif-i Umumiye. (1317/1899). Matbaa-i amire.
- Salname-i Maarif-i Umumiye. (1318/1900). Matbaa-i amire.
- Salname-i Maarif-i Umumiye. (1319/1901). Matbaa-i amire.
- Salname-i Maarif-i Umumiye. (1321/1902). Matbaa-i amire.
- Şahbaz, H. (2005). Türkçe ilkokuma ve yazma öğretiminde ses yöntemi ve İsmail hakkı elifba'sı. *Türkiyat Araştırmaları*, 2, s. 55-66.
- Takvim-i vekayi. (1254, 21 Zilkade).
- Tarih Çevirme Kılavuzu. (2021). Türk tarih kurumu. Erişim: (30 Ekim 2021) <https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/>
- Tezcan, M. (1985). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Türkyılmaz, S. (2018). Usul-i cedit eğitim ve Selim Sabit'in elifba risalesi. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, 17(17), s.127-139.
- Türkoğlu, A. (1980). Türk ve Fransız eğitim sistemlerinin evriminin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(13) s. 177-197.
- Unat, F. R. (1964). *Türkiye eğitim sisteminin gelişmesine tarihi bir bakış*. Ankara: MEB.
- Ünal, U. ve Birbudak, T.S. (2013). *İstanbul darülmualimîni (1848-1924)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi
- Yanardağ, A. (2020). Osmanlı'dan erken cumhuriyet dönemine miras kalan bir ilköğretim meselesi; muallim muavinleri. *TUHED, Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 9(2), s. 510-531.

This page left blank...

Osmanlı'da taşra darümuallimin-i sıbyanların kuruluşu: Adana Darümuallimin-i Sıbyan (1892-1908)

Ayşe YANARDAĞ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, E-posta: yanardag2006@gmail.com

Makale Bilgisi

Makale Türü	Araştırma & İnceleme
Geliş Tarihi	29.10.2021
Kabul Tarihi	25.01.2022
DOI Numarası	https://doi.org/10.17497/tuhed.1016350
Kaynak Göster	Yanardağ, A. (2022). Osmanlı'da taşra darümuallimin-i sıbyanların kuruluşu: Adana Darümuallimin-i Sıbyan (1892-1908). <i>Turkish History Education Journal</i> , 11(1), 56-73. https://doi.org/10.17497/tuhed.1016350
Etik Beyannamesi	Bu çalışma arşiv belgeleri, salnameler ve literatür çerçevesinde gerçekleştirilmiş olup etik kurul onayı gerekmemiştir.
Bilgi Notu	

Osmanlı'da taşra darümuallimin-i sıbyanların kuruluşu: Adana darümuallimin-i sıbyan (1892-1908)

Ayşe YANARDAĞ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, E-posta: yanardag2006@gmail.com

Öz

Çok uluslu Osmanlı Devleti'nde farklı etnik topluluklar kurdukları eğitim kurumlarında kendi dil, gelenek ve dinsel inanışlarına göre eğitim vermişlerdir. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nin kurucu unsuru olan Müslüman Türkler de kendine özgü eğitim kurumları kurmuşlardır. Müslüman Türkler geleneksel olarak medrese ve sıbyan mekteplerinde eğitim görmüşlerdir. Bu eğitim kurumları eğitim anlayışı ve sistemi bakımından ezbere dayalı ve kısmen Şeyhülislamıya bağlı olmuşlardır. 19.yyda dağılan devleti kurtarmak için yenilikler yapılmıştır. Eğitim alanında da yenilikler yapılmış olup 1838'de geleneksel eğitim kurumları dışında rüştiyeler açılmıştır. Yeni açılan rüştiyeler geleneksel eğitim sistemi ve anlayışı dışında tutulmaya çalışılmıştır. Bu nedenle rüştiyelerde uygulanan farklı ders müfredatı ve uygulamasına usûl-ı cedit denilmiştir. Usûl-ı cediti uygulayacak donanımda öğretmen yani muallim yetiştirmek için 1848'de Darümuallimin (Öğretmen Okulu) açılmıştır. Ancak öteden beri sıbyan mekteplerinin bilinen yetersizliği rüştiyelere gelen öğrencilerin yetersizliğinde bir kez daha görülmüştür. Sıbyan düzeyinde yenilikler ertelenemez hale gelmiştir. Bu nedenle ilköğretim seviyesinde açılan ibtidai mekteplerde usûl-ı cedit yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Ardından ibtidai mekteplere muallim yetiştirmek için 1868'de Darümuallimin-i sıbyan (İlk Öğretmen Okulu) açılmıştır. İstanbul'da açılan ibtidai mektepler ve Darümuallimin-i sıbyanlar taşrada yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Adana'da 1880'de rüştiye ve ibtidai mektebi, 1892'de Darümuallimin-i sıbyan mektebi açılmıştır. Adana Darümuallimin-i sıbyan mektebinde yeni anlayışta öğretmen yetiştirilirken diğer yandan mevcut öğretmenler ve köy imamaları hizmet içi eğitim denebilecek şekilde eğitimden geçirilmiştir. Ancak Adana Darümuallimin-i sıbyan mektebi pek rağbet görmemiş, fazla öğrencisi olmamıştır. Bu çalışma öncelikle bir tarih çalışması olup Adana'da Darümuallimin-i sıbyan'ın kuruluşu ve neden fazla öğrencisi olmadığı, ortaya çıkan sorunlar arşiv belgelerine dayalı olarak incelenmiştir. 1892-1908 yılları arasında Adana Darümuallimin-i sıbyan mektebinin kuruluşu ve gelişmesi tarihsel bir bakışla sebep-sonuç ilişkisi içinde açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmada Osmanlı arşiv belgeleri, maarif salnameleri ve Adana vilayet salnamelerinden yararlanılmıştır. Ayrıca telif eserler kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: usûl-ı cedit, muallim, Adana darümuallimin-i sıbyan, Adana ilk öğretmen okulu.

Giriş

Osmanlı Devleti askeri yenilgiler sebebiyle 1699'dan sonra içinde bulunduğu olumsuz durumu görmeye başlamış ve devleti kurtarmak için arayışa girmiştir. Avrupa karşısında aldığı yenilgileri sorgulamış, Avrupa tarzında yenilikler yapmak ihtiyacı duymuştur. Zira Avrupa artık yeni bilgi ve teknolojiye sahip olarak Osmanlı'ya karşı üstün duruma gelmiştir. Bu nedenle Lale devrinde öncelikle askeri alanda almaya başladığı Avrupa'nın yeni bilgi ve tekniğini ifade etmek üzere aletle ilgili anlamında alî kavramı kullanılmıştır. Buna karşılık Osmanlı'nın eski geleneksel eğitim kurumu olan medresede öğretilen, kitap ve sünnetten gelen kıyas ve icma ile yorumlanan eski bilgiye ise ilim denilirken bu bilgiye sahip olana âlim denilmiştir (Berkes, 2008: 179).

18. yy boyunca Osmanlı'da ilk yenilikler genellikle askeri alanda başlamış fakat yeterli olmamıştır. Benzer şekilde III. Selim döneminde öncelikle askeri alanda yapılmak istenen yenilikler nizâm-ı cedit kavramı ile karşılanmıştır. Arapça'dan gelen nizâm kelimesi "dizi, sıra, düzen, usul, tertip, yol, kaide, zamanın icaplarına göre konulan kaide" anlamına gelirken (Develioğlu, 2005: 842) yine Arapça'dan gelen cedit "yeni, kullanılmamış, pek az zamandan beri bilinen veya mevcut olan" (Develioğlu, 129) anlamında tanımlanmıştır. Nizâm-ı cedit ordusunun dışında irâd-ı cedit hazinesinin (Turan, 2019:37-46) kurulmasını ya da sonraki zamanlarda tıp mektebinin açılış gerekçesinde tıpta usûl-ı ceditten bahsedilmesini (Ergin 1977: 336) dönemin askeri alan dışında da yenileşme isteklerinin örnekleri olarak görmek gerekir. Böylece askeri alandaki nizâm-ı cedit, "sistem" olarak bir nizâm-ı cedit anlayışına dönmeye başlamıştır (Berkes, 2008: 101). Basitçe yeni düzen denilebilecek bu anlayış sebebiyle III. Selim hayatını kaybetmişse de Osmanlı'da yenilikler kesilmemiştir.

Dağılmaya başlayan Devleti kurtarmak için genel bir yenileşme anlayışı 19.yüzyılda siyasi, hukuki, ekonomik, kültürel, sivil eğitim vs. her alanda artarak devam etmiştir. Bu şartlarda mevcut düzenin yenilenmesi zorunlu hale gelmiş ve Tanzimat döneminden itibaren devletin kurtuluşunun eğitilmiş bir toplum ile sağlanacağı düşüncesi ortaya çıkmıştır. Şüphesiz bu eğitim içerik ve teşkilatlanma bakımından eski değil yeni bir eğitim olacaktır. Bu nedenle Tanzimat Fermanı'ndan sonra yapılan eğitim alanındaki yenilikler için de cedit kavramının sıklıkla kullanıldığı görülmüştür. Yenilik teşebbüsü devletten geldiği için ister istemez yeni ve eskiyi birbirinden ayırt edecek kavramsallaştırmalar ortaya çıkmıştır. Eski için kadîm (Akyol, 1993: 211-213), yeni için cedit kelimesi kullanılmıştır. Mesela tıp mektebi açılırken eski usulde tıp uygulaması için usûl-ı kadîm ifadesi kullanıldığı gibi eski usul ve yeni usul tıp eğitimi ve tıp kitapları (Ülken, 1992:29,49; Ergin, 1977: 336) bir arada kullanılmıştır.

Medreseler geleneğini yenileyip çağının yeni bilgilerine kapısını açmadığı için yetersiz kalmış ve Osmanlı Avrupa'da gelişen fenleri öğretmek üzere askeri okul dışında yeni sivil okullar açmaya başlamıştır. Medresede verilen ilmin dışında yeni ve bilinmeyen bilgilerle devleti kurtaracak yeni nesiller yetiştirmek isteyen Osmanlı yeni okullara mektep adını vermiştir. Batının bilim, teknoloji, fen alanındaki gelişmişliğini elde etmek için açılan yeni mekteplerde ders yöntemleri ve araç gereçlerinde usûl-ı cedit yani yeni usuller denenmiştir. Usûl-ı cedit zamanla farklı İslam coğrafyalarında daha geniş anlam kazanmışsa da Osmanlı'da özellikle temel eğitim seviyesindeki yenilikleri ifade etmek için kullanılmıştır (Ergün ve Çifçi,

2006: 1-15). İlköğretim düzeyinde usûl-ı cedit üzere eğitim veren mekteplere ibtidai mektep denilmiş ve bu mekteplere öğretmen yetiştirmek için Darümuallimin-i sıbyan açılmıştır. Ardından taşrada da usûl-ı cediti yaygınlaştırmak isteyen Osmanlı ibtidai mekteplerin yanı sıra özellikle vilayet merkezlerinde Darümuallimin-i sıbyan açmaya başlamıştır. Bu bağlamda çalışmanın konusunu Adana Darümuallimin-i sıbyan oluşturmuştur. İbtidai mekteplerde usûl-ı cediti uygulamak üzere açılan Adana Darümuallimin-i sıbyan hakkında literatürde konuyla doğrudan ilişkili çalışmaya şu ana kadar rastlanılmadığı gibi dolaylı çalışmalarda kuruluş tarihi tespit edilmemiştir. Bu nedenle öncelikle Adana Darümuallimin-i sıbyanın açılışı ve 1908 yılına kadar olan gelişmeler temel sorun olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda şu sorulara cevap aranmıştır:

- Adana Darümuallimin-i sıbyan ne zaman ve nasıl açılmıştır?
- Adana Darümuallimin-i sıbyanın muallimleri kimlerdir ve usûl-ı cediti uygulayabildiler mi?
- Devletin amacına uygun olarak 1892-1908 tarihleri arasında Adana’da Darümuallimin-i sıbyan usûl-ı cedit üzere yeteri kadar öğretmen yetiştirebildi mi?
- 1892-1908 arasında Adana Darümuallimin-i sıbyanında ne tür sorunlar yaşanmıştır, yaşanan sorunların sebebi nedir?
- Okulun öğrenci sayısı neden az olmuştur?

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Osmanlı Devleti’nde devleti kurtarmak için yapılan ıslahatlar arasında bulunan usûl-ı cedit üzere öğretmen yetiştirmek esasen pedagojik bir mesele olmakla birlikte bu çalışmada usûl-ı cedit meselesi pedagoji ve eğitim bilimi ilkeleri açısından değil, tarihsel bir şekilde ele alınmıştır. Usûl-ı cediti ortaya çıkaran sosyal ve siyasal sebepler üzerinde durulmuştur. Ardından genelde Darümuallimin-i sıbyan mekteplerinin özelde Adana Darümuallimin-i sıbyan mektebinin kuruluş sebebi bağlamında değinilmiştir. Çalışmada Adana Darümuallimin-i sıbyan mektebinin 1892-1908 tarihleri arasındaki gelişimi belgelere dayalı olarak incelenmiştir. Usûl-ı cediti geliştirmek üzere açıldığı vurgulanan okulun öğretmenlerinin yetersizliği ve hakkındaki şikâyetler arşiv belgelerine yansımıştır. Bu bağlamda Adana Darümuallimin-i sıbyan mektebinde usûl-ı ceditin öğretilip öğretilmediği, öğrenci sayısının neden az olduğu, öğretmenleri hakkında neden şikâyetler olduğu arşiv belgelerinin izin verdiği kadar açıklanmaya çalışılmıştır. Dönemin koşullarını aynen yansıtması amacıyla belgeler kronolojik olarak sebep sonuç ilişkisi içinde kullanılmıştır. Türk eğitim tarihinin bir alt başlığı olan Adana Darümuallimin-i sıbyan mektebinin incelendiği bu çalışmada içinde bulunulan yüzyılın başında kullanılmaya başlayan nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi olay ve olguların ölçülebilen özellikleri yerine, daha çok anlamaya dönük olarak yapılan, “nasıl, niçin” gibi sorularla ortaya çıkarılmaya çalışılan araştırmalardır. Aynı zamanda bu çalışmalarda eski bilgiler de incelenip bir senteze varılmaya çalışılır (Kıral, 2020: 170-189; Yıldırım ve Şimşek, 2018: 37-41). Çalışmada Cumhurbaşkanlığı

Devlet Arşivleri Başkanlığı'nın Osmanlı Arşivi (BOA) Maarif Nezareti, Sadaret, İrade dosyaları kullanılmıştır. Ayrıca maarif salnameleri ve vilayet salnameleri İSAM Kütüphanesinden elektronik ortamda elde edilmiştir. Elde edilen arşiv belgeleri, salnameler içerik analizine tutulmuş, literatür taramasında elde edilen bilgilerle birlikte değerlendirilmiştir. Çalışma arşiv belgeleri, salnameler ve telif eserler üzerinden yürütülmüş olup etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Veri Toplama Araçları ve Verilerin Analizi

Adana Darülmualimin-i sıbyan mektebinin incelendiği bu çalışmada çeşitli telif eserler kullanılmakla birlikte öncelikle arşiv çalışması yapılmıştır. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığının Osmanlı Arşiv (BOA) Maarif Nezareti, Sadaret, İrade dosyalarındaki belgeler elektronik ortamda elde edilmiştir. Osmanlıca olan arşiv belgeleri transkript edildikten sonra kronoloji ve içerik bakımından tasnif edilmiştir. Tasnif neticesinde olgular sebep-sonuç ilişkisi içerisinde ele alınmış ve ne zaman, nasıl, neden soruları cevaplanmaya çalışılmıştır. Yine elektronik olarak İSAM Kütüphanesinden elde edilen Osmanlıca maarif salnameleri ve vilayet salnameleri transkript edilmiştir. Literatür araştırmalarından anlaşıldığı kadarıyla Adana Darülmualimin-i sıbyan mektebi hakkındaki arşiv belgelerinin önemli kısmı ilk kez bu çalışmada kullanılmıştır. Adana Darülmualimin-i ile ilgili arşiv belgelerinden elde edilen bilgiler ile salname bilgileri birbirleriyle karşılaştırılmıştır. Literatür taramasında elde edilen Osmanlı temel eğitimi ve öğretmen yetiştirilmesi ile ilgili mevcut bilgiler, arşiv ve salname bilgileri birlikte değerlendirilerek yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda önce Osmanlı'da temel eğitim alanında öğretmen yetiştirme ihtiyacına giden süreç ele alınmış, daha sonra Adana Darülmualimin-i sıbyanın açılması ve 1908'e kadar olan süreç incelenmiştir. Ayrıca arşiv belgelerindeki hicrî ve rumî tarihler Türk Tarih Kurumu'nun tarih çevirme kılavuzuna göre miladi tarihe çevrilerek kullanılmıştır ("Tarih Çevirme Kılavuzu", 2021).

Bulgular

Sıbyan Mekteplerinde Yenileşme İhtiyacının Ortaya Çıkması ve Rüştîyelerin Açılması

Kurucu unsuru Türk ve Müslüman olan Osmanlı Devleti yönettiği farklı etnik toplumların millet sistemi içerisinde (Ortaylı, 2002: 216-220) kendi dil, din ve kültürüne göre kurdukları kurumlarda eğitim vermesine müsaade etmiştir. Bu bağlamda Türk ve Müslüman halkın çocuklarının eğitimi için medrese ve sıbyan mektepleri kurulmuştur. Çalışmanın konusunu ilgilendiren sıbyan mekteplerinde kız ve erkek çocuklar beraber okuyabilmişlerdir. Bu mekteplere sübyan, darüttalim, mektep, darülimim, muallimhane, mektephane, mahalle mektebi gibi isimler verilmiştir. Sıbyan mekteplerinde okuma yazma öğretilmeden Kur'an okutmakla derse başlatılmıştır. Bugünkü gibi temel matematik, coğrafya, tarih vs. derslerin verildiği belli bir plan ve programları söz konusu değildir. Çocuklara gündelik harçlık, elbise ve yemek verilmiş, senede bir kere gezintiye götürülmüş ve çocuklar tüm çocukların katıldığı amin alayı adı verilen bir törenle mektebe başlatılmıştır. Hayırseverler tarafından vakıf sistemi içinde genellikle camilere bitişik kurulan bu mekteplerde bazen yazma dersi ilave edilmişse de yeni bir şeyi yazma şeklinde değil, kaligrafi yani sanatsal anlamda güzel yazı şeklinde öğretilmiştir. Burada çocuğa derdini anlatacak seviyede bir yazı ve Türkçenin imlasi

öğretilmemiştir (Ergin, 1977: 82-96; Çelik, 2007: 125-135). Bu tür bir yazı öğretimi dahi muallim bulamamaktan ve ekonomik sebeplerle zamanla kalkmıştır (Ergin, 192). Çocukların eğitiminde dayak, falaka gibi günümüz eğitim anlayışına uygun olmayan yöntemler de kullanılmıştır (Kansu, 2016:19). Belli bir planı, programı, yönetmeliği söz konusu olmadığı eğitim öğretim anlayışı pedagojik değildir.

1781’de I. Abdülhamit’in yaptırdığı mektebin vakfiyesinde Arapça ve Farsça derslerin konulması sıbyan mekteplerinde ilk yenilik gibi görülebilir. Bu bir ihtiyacın sonucu olup Babıaliye memur olacakların bu bilgiye ihtiyacı olmasından kaynaklanmıştır (Ergin: 87). 1824’de geldiğinde II. Mahmut döneminde küçük çocukların sıbyan mektebinden alınıp küçük yaşta meslek öğrenmek üzere çıraklığa verilmesi nedeniyle cehalete sebep olan ebeveynlerin sorumluluğuna dikkat çeken bir ferman yayınlanmıştır. Fermada ergenlik çağına gelmemiş çocukların sıbyan mektebine gitmeden din ve diyanetlerini öğrenmeden meslek öğrenmek üzere usta yanına çıraklığa verilmeleri yasaklanmıştır. Ergenlik çağına gelen çocukların ebeveyn veya velileri kadıdan izin belgesi almak şartıyla çocuklarını bir usta yanına verebileceklerdir. İzin belgesi olmadan çıraklığa verilen çocukların ebeveynleri, velileri ve izinsiz çalıştıran esnaf ile sıbyan mektebi hocası bu konuda sorumlu tutularak cezalandırılacakları bildirilmiştir (Mahmut Cevat, 2001: 3-5). Sadece İstanbul için zorunlu olan ferman İstanbul’da dahi pek uygulanamamıştır (Mahmut Cevat: 7; Alkan, 2011: 5; Karal, 1998: 159; Kansu: 39). Bu bir yenilik olmaktan ziyade ulemanın desteğini almak amaçlı kâğıt üstünde kalan bir emir olmuştur (Kodaman, 1991: 3).

Sıbyan mekteplerinde ciddi bir ıslahat yapma düşüncesi ancak Tanzimat döneminde ortaya çıkmıştır. Önceki yüzyılda çoğunlukla askeri alanda ıslahatlar yapılırken 19. yüzyılda dağılmaya başlayan Osmanlı Devleti’ni kurtarmak için siyasi, askeri, hukuki, kültürel vs. birçok alanda yenilikler yapılmaya başlamıştır. Devletin kurtarılmasında iyi eğitilmiş bir toplumun öneminin farkına varılmıştır.

Bu nedenle ıslahatlara devam eden Osmanlı eğitim işini ulemanın dışında yeni oluşturulan “Meclis-i Umur-ı Nafia” ya vermiştir. Kurulun 5 Şubat 1839’da çıkarttığı layihasında yoksulluk ve cahillikten kurtuluş ile din ve devlet için eğitimin önemine vurgu yapılmıştır. Küçük çocukların gittiği sıbyan mekteplerinde kural ve düzen bulunmadığı, çocukların vaktinin gürültüyle geçtiği, okuma yazmayı dahi öğrenemedikleri bu durumun düzeltilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bunun için önce mektep muallimlerinin teftiş edilmesi, bilgisi yetersiz ve kabiliyetsiz olanların yerine çocukları terbiye etmeye yeterli olanların istihdam edilmesi istenmiştir. Bu layihada sıbyan mektebindeki çocukların sınıflara taksimi ve çocuklara tek tek değil toplu ders verme usulü söz konusu olmuştur. Ancak bu taksim bu günkü gibi değildir. Mahalle arasındaki küçük sıbyan mektepleri hece ve Kur’an talimine tahsis olunacaktır. Mahalle mektebinde bir iki defa Kur’anı hatim etmiş ve ilmihal okumuş çocuklar selatin-i izam adı verilen daha üst sınıf sayılan mekteplere geçebilecekler. Burada ise Türki inşa, Tuhfe ve Nuhbe ve Sübha-ı Sıbyan gibi lügat, Birgivi risalesi ile çeşitli ahlak kitapları, hat ve kitabet dersleri görecektir. Selatin-i izam’dan sonra ise liyakat ve yeteneklerine göre rüştiye gibi üst mekteplere gidebileceklerdir (Mahmut Cevat: 7-21; Koçer, 1992: 41-42; Demirtaş, 2007;). Meclis-i Umur-ı Nafia’nın layihası üzerine Dar-ı Şura-yı Bab-ı Ali ve Meclis-i Ahkamü’l-Adliye ve Meclis-i Umur-ı Nafia arasındaki yazışmalarda sıbyan

mekteplerindeki sorunlar ve yenilik yapma isteği görülmekle beraber henüz geleneksel anlayışın dışında bir ders müfredatı ortaya konulamamıştır (Mahmut Cevat 7-21). Yapılan yazışmalar sonunda sıbyan mekteplerinde verilen ders ve eğitimde yenilik yerine sıbyan mektebinden sonra gidilecek rüştiye mekteplerinin açılmasına karar verilmiştir (“Arşiv Belgelerine Göre”, 2014: 13). Bu yazışmalar ve rüştiye mekteplerinin kuruluşu Takvim-i Vekayi’de de yayınlanmıştır (Takvim-i Vekayi, 21 Zilkade 1254;). Sıbyan mekteplerinden de sorumlu Mekatib-i Rüştiye Nazırlığı’na getirilen Esat Efendi talimatname yerine geçen bir layiha yayınlamıştır. Layihada benzer şekilde sıbyanlardaki eğitimin nasıl yapılacağına dair geleneksel anlayış devam etmekle birlikte çocuklara zihinlerine yerleşecek şekilde yazı öğretilmesinin üzerinde durulmuştur. Sıbyan mektebinde bu şekilde bir yazı öğretilmesinin dile getirilmesi geleneğin değişmeye başlaması demektir. Bununla birlikte sıbyan mekteplerinde yenilik yapma zorunluluğunu gören Osmanlı Devleti bunun nasıl yapılacağına dair henüz çağdaş ve somut bir ders programı ve yöntemi ortaya koyamamıştır (Mahmut Cevat: 22-23).

Nitekim sıbyandaki belirtilen sıkıntılara rağmen sıbyan iyileştirilmeden üst düzeyde rüştiye seviyesinde Mekteb-i Maarif-i Adli açılmış, 1842’de bu mektep öğrencilerinin padişahın huzurunda imtihanları yapılmıştır. Daha sonra sadece eğitim işlerini düzene koymak üzere 1845’te Geçici Maarif Meclisi kurulmuştur. Geçici Maarif Meclisi’nin hazırladığı layihada yine sıbyan mektepleri ve rüşdiye mekteplerinin dini usullere ve zamanın ihtiyacına göre ıslahı ile daimi bir Maarif Meclisi kurulması gereği ifade edilmiştir (Mahmut Cevat: 27-29). Sıbyan mekteplerinin ıslah edilmesi gerektiğinin farkında olan Osmanlı aslında ulemanın tepkisinden dolayı buralara müdahale edememiştir fakat rüştiyeleri yaygınlaştırmaya çalışmıştır (Ergin: 443). 1847 yılında Mekatib-i Umumiye Nazırlığı’nın kurulmasıyla asıl rüştiye teşkilatı bundan sonra ortaya çıkmıştır. Başkentteki mektepler sıbyan ve rüştiye olarak tasnif edilmiştir. Aynı yıl sıbyan mekteplerine dair “Etfalin Talim ve Tedris ve Terbiyelerini Ne Vechile İcra Eylemeleri Lazım Geleceğine Dair Sıbyan Mekatib-i Hacerleri Efendilerine İta Olunacak Talimat” çıkartılmıştır. Talimatnameye göre dört yıllık olan sıbyan mektebinde suçlu çocuğa hafifçe dayak atılması veya Kur’an öğretilmesi gibi geleneksel anlayış devam etmekle beraber Türkçe okuma yazmanın müfettişler tarafından gösterilen yeni usullere göre çabucak öğretilmesine dair maddeler yenilik sayılabilir (Akyüz, 1994: 1-47).

Aynı talimatnameyle zorunlu eğitim kapsamına alınan rüştiyelerde Birgivi risalesi, Arapça Sarf ve Nahiv kitapları, Sülüs ve Nesih yazı türleri isteklerine göre Rik'a, Ta'lik, Divani tür yazılar, yetecek kadar dört aritmetik işlemi, hesap ve sayı sayma gibi dersler okutulacaktır (Akyüz, 1994: 1-47). Hâlbuki yukarıda anlatılan yazışmalarda ifade edildiği üzere bu derslerin bir kısmı sıbyan mekteplerinde okutulması düşünülen derslerdi. Sıbyan mektebinden gelen çocukların yetersizliği sebebiyle sıbyanın son senesinde okutulacak dersler rüştiyenin ilk senesine konulmuştur (Ergin: 444; Mahmut Cevat: 34). Bu derslerin dahi dönemin Avrupa’sında ilköğretimde okutulan derslerle bir ilgisi yoktu (Kansu: 75). Yazışmalarda sıbyan mekteplerinin yetersizliği vurgulanmasına rağmen buralara doğrudan müdahale etmek yerine 1848 yılında başkentte beş tane rüştiye mektebi açılmıştır. Burada usûl-ı cedit uygulanmış, altı ay sonunda yirmi kadar çocuğun imtihanları Umumi Maarif Meclisi huzurunda yapılmıştır. Sonuçtan memnun kalınca padişahın huzurunda çocuklar tekrar imtihan edilmiş, çocuklar ve muallimler ödüllendirilmiştir. İşte bu yeni açılan rüştiyelerde

medrese eğitiminden farklı bir anlayışla eğitim, öğretim, ders kitap ve araç gereçlerinde yapılan yeniliklere usûl-ı cedit denilmiştir (Mahmut Cevat: 34).

Darümuallimin'in Açılması

Eğitimin birçok bileşeni olmakla birlikte en temel bileşeni eğiten ve eğitilen olduğu için sadece yeni mektep açmak yeterli olmamış, yeni bilgi ve becerilere sahip öğretmen ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Zira geleneksel eğitimci çağın yeni bilgi ve becerilerini yeni kuşaklara aktarmakta yetersiz kalmıştır. Tanzimat döneminde sadece çocuğun eğitimi değil çocukları eğitecek eğitimcinin eğitimi meselesi de ortaya çıkmıştır.

Mevcut sıbyan mektebi hocalarının rüştiyede verilen matematik ve diğer yeni dersleri okutamaması sebebiyle 1848'de İstanbul'da Darümuallimin (Erkek Öğretmen Okulu) açılmıştır (Unat, 1964: 31; Akyüz, 2006: 17-58). Böylece usûl-ı cedit üzere eğitim verebilecek muallim yani öğretmen yetiştirilmeye çalışılmıştır. 25 Temmuz 1847 tarihli mazbataya göre Darümuallimin'in açılma sebebi mevcut eğitim sisteminin ve medreselerin bozulması, mevcut sıbyan mektebi hocalarının rüştiye mekteplerinin matematik ve diğer yeni derslerini okutamamasıdır. Bu okulun Batının yeni bilimlerinin öğrenilip öğretildiği bir yer olması amaçlanmıştır. Buradan yeni yöntemleri öğrenerek yetişecek öğretmenler mektepleri düzene sokacaklardır (Akyüz, 2007: 1-49). Takvim-i Vekayi'de Darümuallimin'in açılma sebebi benzer şekilde haber yapılmıştır. Mekteplerde derslerin ve bilimlerin kolay ve hızlı öğretilmesi zorunluluğuna değinilmiştir. Mektepten bunu sağlayacak yöntemleri bulması beklentisi dile getirilmiştir (Ergin: 571; Akyüz, 2007: 1-49). Medrese sistemi dışında açılan Darümuallimin'de farklı bir ders programı uygulamaya çalışılmıştır. 1868'de iki yıllık Darümuallimin-i sıbyan kurulduğunda 1847'de kurulan mevcut Darümuallimin'e Darümuallimin-i Rüşdi denilmiştir (Ünal ve Birbudak, 2013:24).

Usûl-ı Cedit ve İbtidai Mekteplerin Açılması

Osmanlı Devleti'nde sıbyan mektepleri için öğretmen yetiştirme ile ilgili bilinen ilk düzenleme Fatih Sultan Mehmet döneminde yapılmıştır. Fatih, sıbyan mekteplerinde görevlendirilecek olan medrese öğrencilerine fıkıh derslerini gerekli görmemiş, diğer öğrencilerden farklı dersler okutulmasını istemiştir. Sonraki dönemlerde bu uygulama ortadan kalkmıştır (Akyüz, 2012: 93). Bununla birlikte sıbyan mekteplerine medrese dışından görevlendirmeler yapılmıştır. Biraz okuma yazma bilenler, caminin imamı, müezzini, kız ve erkek çocukların ayrı olduğu yerlerde bazı hafız ve okumuş kadınlar bu işi yapmışlardır (Akyüz, 1978: 41-43).

Ancak yenileşmeyle birlikte Tanzimat döneminde açılan rüştiyelere gelen öğrencinin kaynağı sıbyan mektebi olduğundan sıbyan mektepleri hakkındaki şikâyetler devam etmiştir. Sıbyan mekteplerine ehliyetli muallimler tayin edilmesi gereği 1858'deki yazışmalara yansımıştır (BOA, İ. DH..203-26689). Aslında sıbyan düzeyinde okuma yazmanın öğretilmesi gibi bazı yenilikler yukarıda geçen 1847 talimatnamesinde vardır. Ancak usûl-ı ceditin sıbyan düzeyinde asıl uygulanması 1860'tan sonradır (Akyüz, 2012:209; Öztürk, 1996: 8). Okuma yazmayı yaygınlaştırma siyaseti uygulayan Osmanlı'da okuma yazma derslerinde başarısız olunması üzerine çeşitli arayış ve denemelere girişmişlerdir. 1862'den itibaren İstanbul'da yeni bir harf öğretme biçiminin uygulandığı sıbyan mektepleri açılmaya başlamıştır. Bu

usulün uygulandığı İstanbul'da 36 sıbyan mektebine parasız taş tahtalar, taş kalemler ve divitler dağıtılmıştır. Burada görev yapan muallimler sınav yoluyla seçilmiş ve bunlara maaş bağlanmış, ardından aynı amaçla numune (örnek) mektepler kurulmuştur. Söz konusu sıbyan mekteplerine ibtidai mektep denilmiş ve taşrada da yaygınlaştırılmak istenilmiştir (Ergin, 1977: 465; Akyüz, 2012: 209). Diğer yandan yeni usulde ana dilde okuma yazmanın kolaylaştırılması amacıyla ders kitapları yazılmaya başlamıştır. 1858'de basılan Nuhbettü'l-Etfal bu yönde ilk girişimdir. Daha sonra yeni usulde elifba kitaplarının sayısı kırkı geçmiştir. 1863'te Selim Sabit Efendi'nin Elifba Risalesi, 1891'de İsmail Hakkı Elifbası bu yönde basılmış en önemlileri arasındadır (Türkyılmaz, 2018: 127-139; Şahbaz, 2005: 55-66).

İstanbul'da usûl-ı cedide üzere eğitim veren ibtidai mekteplerin sayısının artması üzerine hukuki düzenleme yapılması gerekmiştir. 1898'de bu okullar geleneksel sıbyan mekteplerinden ayrı oldukları için "Dersaadet Mekatib-i İbtidaiyesi İçin Talimat-ı Mahsusa" çıkarılmıştır ("Dersaadet Mekatib-i İbtidaiyesi", 1316: 326-338). Talimatın maddeleri incelendiğinde temel eğitimde usûl-ı cedit sadece ders içerikleri ve araç gereçlerinde bir yenilik olmayıp eğitimde çocuğa bakışın değişmesini de yansıtmaktadır. Falakanın, çocuklara kötü sözler söylenmesinin yasaklanması, çocukların hal ve hareketlerinin ve sağlıklarının takip edilmesi, muallim ve diğer görevlilerin hal ve hareketleri hakkında düzenlemeler ve devletin takibi gibi uygulamalar usûl-ı ceditin diğer yansımalarıdır.

İlk Darülmualimin-i Sıbyan'ın Açılması ve Yaygınlaştırılması

Sıbyan düzeyinde usûl-ı cedit denemeleri devam ederken usûl-ı cedit becerisine sahip muallim yetiştirmek zorunluluğu ortaya çıkmıştır 1868'de sıbyan mekteplerini ıslah için hazırlanan layihanın üçüncü maddesinde mevcut sıbyan hocalarının Nezaret tarafından görevlendirilecek memurlar vasıtasıyla bir sene usûl-ı cedit üzere eğitilmesi kararlaştırılmıştır. Bunlardan özellikle yaşlı ve usûl-ı cediti öğrenmekte yetersiz kalanların muavin olarak görevlendirilmesi kararlaştırılmıştır (BOA, İ..MVL. 584-26278). 1868'de sıbyan mektebinden çıkan çocukların okumadaki yetersizlikleri, rakamları dahi tanımadıkları tekrar dile getirilmiş, sıbyan mekteplerinde Kur'an talimiyle birlikte ahlak risalesi ve coğrafya ve hesap ilminden dört işlem öğretilmek üzere başkentte Darülmualimin-i sıbyan kurulması kararlaştırılmıştır. Devlet mevcut sıbyan hocalarını bu derslerden sınava tabi tutmaya başlamışsa da bunlardan yetersiz olanların yerlerine yeterlilerinin bulunmasının müşkil olacağını farkındadır (BOA, İ..ŞD 10-484). İstanbul'da Seraskerlik civarında eski Basmahane binası Darülmualimin-i sıbyan için tahsis edilmiştir (BOA, A.MHM.MKT., 437-89). İstanbul Darülmualimin-i sıbyanı'ndan ileride taşrada yaygınlaştırılması düşünülen Darülmualiminlere muallim yetiştirmesi amaçlanmış ve mevcut muallimlerin kısa zamanda yeni yöntemleri öğrenmesi istenmiştir (Akyüz, 2012: 181; Öztürk, 1996: 9). Darülmualimin-i sıbyan öğrencilerinin usûl-ı cedide üzere deneyim kazanması için Nuri Osmaniy'e'de numune mektebi açılarak bir tür staj görmeleri sağlanmıştır (Ergin, 1977: 468). 7 Temmuz 1872 tarihli mazbataya göre kadrolarda yeniden düzenlemeler sebebiyle Darülmualimin-i sıbyan lağv edilmiş ve tekrar açılmıştır (BOA, MF. İBT., 1-77).

Medreseler hariç eğitim sisteminde genel bir yenileşme anlayışının yansıması olarak 1869'da Maarif-i Umumiye Nizamnamesi çıkarılmıştır. Nizamnameye göre sıbyan mekteplerinde "usûl-ı cedide tarzıyla elifba, Kur'ân-ı Kerîm, Tecvid, Ahlâka ilişkin resail, ilm-i

hal, Yazı talimi, Fenn-i hesap, Tarih-i Osmanî, Coğrafya, Malûmat-ı Nâfia” dersleri okutulacaktır. Aynı nizamnamede başkentte büyük bir Darümuallimin açılacağı belirtilmiş ancak bu Darümuallimin’in şubeleri rüşdiye, idadi, sultani olup sıbyan şubesi yoktur. Bunun sebebi anlaşılacakla birlikte mevcut Darümuallimin-i sıbyan ise faaliyetlerine devam etmiştir. Aynı nizamnamede kızlar için açılacak Darümuallimat’ta ise sıbyan ve rüşdiye şubeleri vardır. Darümuallimat’ın sıbyan şubesi için programa konulan dersler de (“Maarif-i Umumiye Nizamnamesi”, 1289: 184-219) usûl-ı cedit üzere eğitimin bir devlet politikası olarak müfredata yansımalarıdır.

Osmanlı Devleti 1872 yılında donanımlı muallimler yetiştirmek için vilayet merkezleri ile rüştiye mekteplerinin bulunduğu mutasarrıflık ve kaymakamlıklarda geçici ve ücretsiz olarak maarif komisyonu adıyla imtihan heyeti oluşturulup Darümuallimi-i sıbyan teşkil edilmesini istemiştir (BOA, MF.İBT., 1-31). Taşrada Darümuallimin-i sıbyanları yaygınlaştırmak için maarif meclisine konu ile gönderilen yazı üzerine 18 Temmuz 1875 tarihinde rapor hazırlanmıştır. Raporda taşrada açılacak Darümuallimin-i sıbyanlarda gerekli talim ve tedrisi, usul ve kuralları uygulamak üzere istenilen özelliklere sahip muallimler bulunamayacağı belirtilerek İstanbul Darümuallimin-i sıbyan ve Darümuallimin-i rüştiye talebesinden tedarik ve tayin edilmesinin uygun olacağı vurgulanmıştır. Ayrıca görevlendirilecek muallimler için bir takım düzenlemelerin yapılması istenmiştir. Taşra Darümuallimin-i sıbyan mekteplerinde görev alacak muallimlerin buldukları mevkiin önemine göre ücretlendirilmesi gerektiği, bazı imtiyazlar verildiği takdirde istenilen özellikte muallimler bulunabileceği belirtilmiştir. Rüştiye ve sıbyan hocalarının redif sınıfı yani terhis olup ihtiyatta bulunanlarının silahlıta alınmaması ve her sene uygulanan talimden istisna edilmeleri, beş seneden fazla hüsnü hizmette bulunanların ödüllendirilmesi, vefat edenlerin çocuk ve eşlerine maaşlar tahsis edilmesi gibi uygulamalar tavsiye edilmiştir. Ayrıca açılacak Darümuallimin-i sıbyanların öğretmen, memur ve hizmetlilerinin maaş ve masraflarının maarif sandıklarına bırakıldığı ancak her yerde bu sandıkların bulunmadığına dikkat çekilerek önce bu sandıkların teşkil edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Sandıklar teşkil edilene kadar geçici bir süre için hiç olmaz ise muallim-i evvellerinin maaşlarının hazine-i celileden verilmesi tavsiye edilmiştir (BOA, MF.MKT., 30-67). Devlet öncelikle maarif müdürlüklerinin kurulduğu yerlerde vilayet merkezlerinde Darümuallimin-i sıbyan açmaya önem vermiştir (Kodaman, 1991:152). Taşrada Darümuallimin-i sıbyanlar 1875’ten itibaren önce Bosna, Girit, Konya’da başlamıştır. 1882’den sonra Sivas, Bursa, Amasya, Kastamonu, Kudüs, Trabzon, Edirne’de, Selanik, Kosova, Manastır, Aydın, Halep, Elazığ, Erzurum, Musul, Van ve Bolu’da açılmıştır (Akyüz, 2012: 250). Taşrada Darümuallimin-i sıbyanı yaygınlaştırmaya çalışan devlet bunlardan birisini de 1892’de Adana’da açmıştır.

Adana Darümuallimin-i Sıbyan’ın Açılması

İlk önce ibtidai mektep açıp sonra Darümuallimin-i sıbyan açan Osmanlı aynı sıralamayı Adana’da uygulamıştır. Adana salnamesine göre maarifi geliştirmek için sıbyan mektepleri açılarak mevcut eğitim usulü ıslah edilmiş, çocukların talim ve terbiyesinin çağın gereği olduğu bu nedenle geçen seneden beri Adana’da ibtidai mektepler açıldığı belirtilmiştir. Buradan Adana’da yeni usulde rüşdiye ve ibtidai mekteplerin 1880’den itibaren açılmaya başlandığı anlaşılabilir (“Salname-i Adana”, 1299:6-7). Yine mektepleri ıslah etmek

ve yeni usulü yaygınlaştırmak için Adana'da Islah-ı Mekatib Cemiyeti kurulmuştur ("Adana Salnamesi", 1299: 29-30).

İbtidai mektepler açıldıktan sonra Adana'da ibtidailer için öğretmen yetiştirme işine on iki yıl sonra başlanmıştır. 31 Ekim 1892 tarihli Adana'da Darümuallimin açılmasına dair yazışmalara göre maarif meclisi altı yüz kuruşla Halil Efendi'nin bu okula tayinini yapmıştır. İşe başlama tarihiyle birlikte maaşından kesilmesi gereken aidatın ilgili makama gönderilmesi emredilmiştir (BOA, MF.MKT., 153-118; "Salname-i Adana", 1312: 131). 24 Kasım 1892 tarihli bir diğer belgede merkezden Adana maarif müdürlüğüne verilen bir cevapta Darümuallimin müdavimlerine bir şey tahsis edilmediği bildirilmiş olup cevaptan bu okul için bütçeden bir miktar ayrılmadığı, ekonomik sıkıntılar yaşadığı çıkarımı yapılmıştır (BOA, MF.MKT., 155-97). Bu yazışmalardan daha önce tespit edilememiş olan Adana Darümuallimin-i sıbyan mektebinin kuruluş tarihi 1892 olarak tespit edilmiştir.

Usûl-ı cedide öğrenmek üzere Darümuallimin-i sıbyana devama zorunlu olan vilayet ve çevresindeki sıbyan mektebi hocaları ve imamlar fakir kimseler oldukları için bunlara avarız varidatından ayda otuz kuruş maaş verilmesi için Adana valiliği tarafından Nezarete yazılmış, Nezaret ise 15 kuruş verilmesini kararlaştırmıştır (BOA, MF.MKT., 222-28). Usûl-ı cedideyi yaygınlaştırmak isteyen Osmanlı genel ekonomik sıkıntılar sebebiyle vilayetin istediği miktarda ücret ödenmesini kabul etmemiş, daha düşük bir rakam belirlemiştir.

Adana Darümuallimin-i Sıbyan'da Muallimler ve Öğrenciler

1894 yılına ait Adana salnamesine göre Darümuallimin-i iptidaiye şubesi muallimi Halil Efendi olup 5 talebesi 1 hademesi vardır ("Salname-i Adana", 1312: 131). 1898'de muallim Hasan Saib Efendi görevlidir, öğrenci sayısı belli değildir ("Salname-i Maarif", 1317: 929). 1899-1903 yılları arasında Hasan Saib Efendi muallimliğe devam etmiştir. 1899'da 3, 1900'da 2, 1903'te 10 öğrencisi vardır. 1901 yılı öğrenci sayısı salnamelerde verilmemiştir ("Salname-i Maarif", 1318: 939; 1319: 355; 1321: 324; "Salname-i Adana", 1318: 104). Salnameler düzenli çıkmadığı için bu yıllar dışındaki öğrenci sayısı tespit edilememiş, tespit edilenlerden çok az öğrencisi olduğu anlaşılmıştır. Nezaretin genel emirlerinde okulun ne zaman kurulduğu kaç talebesi bulunduğu, kaç talebe mezun ettiği, kaç kişiye şehadetname ve ehliyetname verdiğine dair bilgiler istenilmiştir (BOA, MF.MKT., 267-1). Ancak şimdilik buna dair yazışmalarda herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır.

Devlet usûl-ı cedidi yaygınlaştırmak için bir yandan Darümuallimin açmış, diğer yandan mevcut sıbyan mektebi hocalarını bir tür hizmet içi eğitim denilebilecek şekilde Darümualliminlerde mecburi eğitimden geçirmiş, eğitimden geçirilen mevcut hocalara itimatname, ehliyetname gibi belgeler vermiştir. Bu konuda yapılan düzenlemelere değinmekte fayda vardır. Bunun için ilk yasal düzenleme 1875'te "Dersaadet ve Bilad-ı Selasede Bulunan Mekâtibi Sıbyâniyenin İdâresi İçin Ahalice İntihâb Olunacak A'zâdan Mürrekkeb Olmak Üzere Teşkil Olunacak Mecâlis-i Tedrisiye ve Şu'belerinin Suret-i Teşkilî İle Vazifeleri Hakkında Talimat"ın dokuzuncu maddesinde yer almıştır (Özalp, 1982: 673). İkinci düzenlemeyi 1881 tarihli "Rumeli-i Şarki Vilayeti'nin Mebâdi-i Tadrîs Hakkında Kanun" ile yapmıştır. Daha sonraki düzenleme ise 1898 tarihli Maarif Salnamesinde yer alan "Bazı Vilâyâtda Ba-irâde-i Seniyye Küşad Olunmuş Olan Darümuallimin-i Sıbyan Şu'belerine Dair

Talimat"ın beşinci maddesinde yapmıştır. Ayrıca muallim açığını kapatmak için muallim olmak isteyen farklı okul mezunu olanları Darümualliminlerde sadece almadığı derslerden sınav yaparak ehliyetname veya itimatname vermiştir. Bu talimatnamelerden ve çeşitli yazışmalardan (BOA, MF.MKT., 556-29; 665-45) anlaşıldığı üzere başlangıçta itimatname ve ehliyetname kavramı çok farklı değildir. Ancak görevde bulunan muallimlere ve başka okul mezunlarına verdiği itimatname veya ehliyetnamelerle iki yıl Darümuallimin'e devam eden ve sınavlarda başarılı olanlara verdiği şahadetname arasında fark vardır. Asıl amaç Darümuallimin mezunu olmaktır ancak yeterli öğretmen olmadığı için mevcut muallimlere ve başka okul mezunlarına usûl-ı cedit öğretilmeye çalışılmıştır (Yanardağ, 2020: 510-531). Bu uygulama Adana Darümuallimin-i sibyanında da gerçekleşmiştir.

İtimatname almak isteyen Adana Darümuallimin öğrencisi İbrahim Efendi 23 Kasım 1894'te dilekçe ile müracaatta bulunmuştur. Üç dört aydır Darümuallimin'e devam eden İbrahim Efendi daha önce rüştiyede dört sene okumuş Darümuallimin programında bulunan ve diplomasında belirtilen dersleri rüştiyede alıp başarılı olduğu için benzerleri gibi imtihan edilerek itimatname verilmesini istemiştir. Öğrencinin dilekçesine cevap verilmiş, tayin edilen mümeyyiz heyeti yani bir sınav komisyonu tarafından sınavın yapılması ve itimatnamesinin verilmesi istenmiştir (BOA, MF.MKT.,256-42). Yine benzer şekilde Karsındı nahiyesi Karaköy mektebi Veli bin Hasan Efendi'nin imtihanının yapılması için sınav komisyon üyelerinin seçilmesi istenmiştir. Karsındı müdür vekili Salih Efendi'nin imzasıyla Darümuallimin'e kayd olunan Veli bin Hasan Efendi'nin talimatnamenin beşinci maddesine göre imtihanının yapılması bildirilmiştir. Bu gibi köy hocalarının iki sene tahsile zorunlu olmadıkları muallimliğe yeterli olduklarına kanaat edinildiği takdirde kendilerine birer itimatname verilmesi talimatın beşinci maddesinin gereği olduğu hatırlatılmıştır. Darümuallimin muallimi Halil Efendi imtihanın usulüne göre yapıldığını bildirmiştir. Fakat komisyon üyesi ibtidai mektebi ve idadi mektebi muallimleri durumun aksi yönde olduğunu ilgili makamlara bildirmişlerdir. Halil Efendi imtihan sırasında evrakı komisyon üyelerinden almış, çekmecesine koyarak imtihanda bulunamayacağını bildirerek imtihanı bırakıp gitmiştir. İmtihan yapılmadığı halde yapılmış gibi evrakı işleme koymuştur (BOA, MF. MKT, 256-42).

Mesele Adana maarif meclisinde ele alınmış ve müfettişler tarafından sorgulanmıştır. Halil Efendi'nin okul mevcudunun beşten fazla olmasını istemediği iddia edilmiştir. Çünkü Halil Efendi mevcut programı ve özellikle tarih, coğrafya, hesap derslerini vermeye yeterli olmadığı için gelen talebeleri sicil defterine kaydetmemiş ve bunlara gitmelerini söylemiştir. Bir senedir bütün çabalara rağmen daha önce mektebe gelenler Halil Efendi'nin bu durumunu gördüklerinden çeşitli bahanelerle okulu terk etmişlerdir. Artık okula talebe gelmediği için talebe sayısı beşi geçmemiş, hatta ikiye düşmüştür. Halil Efendi ayda 8-10 gün mektebi açmamış, açtığı zaman dahi ders ile meşgul olmamış, iki saat sonra okulu kapatmıştır. Sadece itimatname almak için gelen bazı imam ve muallimlerden biri ikisini kabul etmekle yetinmiş, tüm gün dershanede talebenin gürültüsü ve uygunsuz davranışlarına meydan vermiştir. Bu konuda kendisine uyarıda bulunulduğu halde bir sonuç alınamamıştır. Müfettiş raporlarından şikâyetlerin doğru olduğu anlaşılmış ve Adana Maarif Müdüriyeti maarif meclisi tarafından görevden el çektirilip yerine idadi akaid-i diniye muallimi Ahmet Efendi atanmıştır (24 Ocak 1895). Adana maarif meclisinin bu kararı maarif müdürü tarafından daha ayrıntılı şekilde Nezarete bildirilmiştir. Halil Efendi'nin, yetersizliği,

iktidarsızlığı, devamsızlığı hakkındaki şikâyetler, talimatnameye uymadığı hatta imtihan heyetine hakaret ettiği ayrıntılarıyla yazılmıştır (BOA, MF.MKT., 256-42).

Halil Efendi hakkındaki şikâyetler bunlarla sınırlı değildir. Mektebe devam eden ve kendilerine bir tür burs denilebilecek ücretler ödenen öğrencilerin ücretlerinde kesintiler yapmıştır. Halil Efendi hakkındaki her şikâyetin içinde mutlaka onun yetersizliğine faydalı olmadığına değinilmiştir. Tek bir suçlama yerine birden çok suçlamalar yer almıştır. Onun bütün bu yetersizlik ve usulsüzlükleri okula öğrenci gelmesine engel olmuştur. Halil Efendi ise tüm bunların iftira olduğunu savunduğu gibi ücret kesintisi konusunda öğrencinin okula gelmediği için ücretini kestğini iddia etmiştir (BOA, MF.MKT., 256-42).

Görevden alınan Halil Efendi geçinemediğini haksız yere parasının verilmediğini ifade eden bir dilekçe ile Maarif Nezareti'ne şikâyetinde bulunmuştur. Mesele Nezaret tarafından soruşturulurken İstanbul'a giden Halil Efendi'nin işten el çektirilmesinde acele edilmesinde bir sebep görülmemiş, görevine iade edilmesi, ödenmemiş maaşlarının ödenmesi, yapılacak tahkikatın Nezarete bildirilmesi Adana vilayetine emredilmiştir. Halil Efendi göreve döndükten birkaç ay sonra Adana maarif müdürü Nezarete gönderdiği raporunda bölgedeki nüfusa nisbetle usûl-ı cedit üzere ders verecek muallim sayısının yetersiz olduğunu, üç yıldır bunun için vilayette Darülmualimin açıldığını belirtmiştir. Ardından yine Halil Efendi'nin tarih, coğrafya, hesap, Farsça derslerine asla yeterliliği olmadığı gibi okulu kapatması sebebiyle okul mevcudunun on beşi geçmediği azaldığı şeklindeki şikâyetler tekrar edilmiştir. Mektebe yeni öğrenci gelmemiş, sadece devam etmesi mecburi olan mevcut ibtidai muallimlerine şahadetname veya itimatname verilmiştir. Halil Efendi'nin Konya ve Ankara gibi şehirlerdeki muallimlerden biriyle becayış edilmesi Adana maarif müdürü tarafından istenilmiştir (23 Haziran 1895). Konu ile ilgili cevap Nezaretten gecikmiş, yeni ders dönemine bir ay kaldığı için maarif müdürü tekrar Nezarete yazmıştır. Adana ve çevresinde yeni ibtidai mektepleri yaygınlaştırmaya çalışan müdür, Halil Efendi'nin bu durumu sebebiyle okulun kalitesini arttırmak isterken ihtiyaç duyulan muallimleri yetiştirmede gecikmeye sebep olmaktan kaçınmaya çalışmıştır. Bu nedenle Halil Efendi'nin verdiği Arapça dersleri Akaid muallimi Rıza Efendi'ye verilmiş, bu durumun onaylanması gecikmiştir (10 Ağustos 1895). Söz konusu becayış isteği Nezaret tarafından uygun görülmiştir (BOA, MF.MKT., 256-42).

Ankara Darülmualimin muallimi Reşat Efendi ile becayışı kabul edilmiş fakat Reşat Efendi maddi sıkıntıları sebebiyle harcırahının Adana'ya gitmeden Ankara'da iken verilmesini istediği için görev yerine gitmesi gecikmiştir. 26 Eylül 1895'te Reşat Efendi'nin isteği kabul edilmiş Reşat Efendi'nin harcırahının Ankara'dan verilmesine karşılık Halil Efendi'nin harcırahının Ankara'dan verilmesi emredilmiştir. Ancak Raşit Efendi 7 Kasım 1895'te halâ görevine başlamamıştır (BOA, MF.MKT., 256-42). Raşit Efendi'nin Ankara'daki maaşlarının bir kısmı ödenmemiş ve ekonomik sıkıntı çeken Raşit Bey Adana'ya gelememiştir. Durumu Nezarete bildiren ve Adana'ya gelen Reşat Efendi'nin ödenmemiş maaşları Nezaretin emri üzerine ödenmiştir (BOA, MF.MKT.,310-59). Ankara'da göreve başlayan Halil Efendi hakkındaki şikâyetler ise bitmemiş, Adana'ya ya da başka bir yere tayin edilmesi ve Reşat Efendi'nin geri getirilmesi istenmiştir (BOA, MF.MKT., 336-37).

Kısa bir süre Adana Darülmualimin'de muallimlik yaptığı anlaşılan Raşit Efendi'den sonra 1896 yılı sonlarında Hasan Saib Efendi tayin edilmiştir. Hasan Saib Efendi'nin daha önce

Bodrum rüşdiyesi muallim-i evveli olduğu, derse muktedir olmadığı ve öğrencilere kötü sözler söylediğine dair şikâyetler olmuştur. Yaşlı olduğu, açığa alınması uygun olmadığı ve emeklilik süresini doldurması için üçüncü derecede bir mektebe tayin edilmesi istenmiştir (BOA, MF.MKT., 338-4). 21 Aralık 1896 tarihli bir yazıda emeklilik süresini doldurmak üzere o sırada boş bulunan Adana Darümuallimin'ine yine sorunlu bir muallim Hasan Saib Efendi'nin tayin edildiği anlaşılmıştır (BOA, MF.MKT., 345-43). Bu sırada Adana idadi mektebi muallimlerinden Abdülhekim Efendi aldığı ücretin az olduğu, geçinemediği için maaşı daha yüksek olan ve o sırada boş olan Adana Darümuallimin muallimliğine tayin edilmek için talepte bulunmuştur. Fakat kendisine Hasan Saib Efendi'nin atandığı bildirilmiştir (BOA, MF. MKT., 349-23)

Hasan Saib Efendi önce Gediz rüşdiye mektebine tayin edilmişse de (BOA, MF. İBT., 55-6) sonra 18 Ocak 1897'de Adana Darümualliminine tayin edilmiştir (BOA, MF.İBT., 58-6). 1898 yılında Adana maarif müdürü Nezarete ilginç bir teklifte bulunmuştur. Tabib Kanber Efendi'nin eğitimde çok yetenekli olduğu bu sebeple ibtidai muallimleriyle gereken talebeye okuma yazma usullerini öğretmek üzere bir aylığına harcırahının verilerek Adana'ya getirilmesi istenmiştir. Nezaret ise bu işin idadi ve Darümuallim muallimleriyle yapılması gerektiğini bildirerek reddetmiştir (BOA, MF.MKT., 406-27). Bu dönemde Darümuallimin muallimlerinden Danyal Efendi Adana ibtidai mektebinde fahri olarak muallimlik ve müfettişlik yapmakta olup ödüllendirilmiştir (BOA, MF.MKT., 401-46). Yaşlı olan Hasan Saib Efendi 1900 yılı yaz döneminde hastalığını belirten doktor raporuyla iki ay hava değişimi istemiş ve bu izin kendisine verilmiştir (BOA, MF.MKT., 401-14). Ertesi yıl yapılan yazışmalarda Hasan Saib Efendi hakkında yaşlılığından dolayı ders vermeye iktidarı olmadığı ve mevcut öğrencinin dağılmasına sebep olduğu için emekli edilmesi ya da başka bir yere tayin edilmesi Adana maarif müdürü tarafından istenmiş ve Maarif Nezaretine bildirilmiştir. Hasan Saib Efendi iddiaların asılsız olduğunu, devamsızlığı bahanesiyle teşrinievvel maaşının kesildiğini ifade ederek karşı iddialarda bulunmuştur. Maliye Nezareti bir memurun azlinde kanuni sebeplere dayanması, ihtiyatlı hareket edilmesi, müdür ile arasındaki ihtilafın hangi madde ve nasıl delillerle haklı olduğunun vilayet tarafından kesinleştirilmesi istenmiş ve izinsiz azlini, maaş kesintisini meselenin asıl mercii nezaret tarafından kesinleştirilmediği için doğru bulmamıştır. Adana valisi ise meselenin şahsi olduğuna karar vermiş, iki tarafa gerekli uyarılar yapıldığını Nezarete bildirmiştir. Bu yazışmalar sırasında hasta olan Hasan Saib Efendi doktor raporuyla Adana'nın havası iyi gelmediği için tekrar izin almıştır. Hastalığı sebebiyle talebeye iyi davranmadığı, talebeyi kaçırdığı, uzun süre izinli olduğu için Adana'da eğitimin zarar gördüğü, ibtidai mekteplere gönderecek muallim bulunamadığı için Adana maarif müdürü tekrar Nezarete yazmıştır. Yerine usûl-ı cedideye vakıf ve zamanın ihtiyacını anlayan Fatih Dersiam mezunlarından Veli Efendi'nin Hasan Saib Efendi'nin yerine tayin edilmesini istemiştir (BAO, MF.MKT., 551-19). Hasan Saib Efendi hastalığı ve yaşlılığı sebebiyle 1904 yılında doktor raporuyla altı ay izin istemiş, maarif meclisi eğitimin aksamaması, vekil atanması ve Hasan Saib Efendi'nin yarı maaş alması şartıyla izin vermiştir (BAO, MF.MKT., 793-42). Bu yazışmalar sırasında hasta olan Hasan Saib Efendi ölmüş, yerine Fatih dersiamı Veli Efendi vekâlet etmiştir. Başka birinin asaleten tayin edilmesi istenmiştir (BAO, MF. MKT., 551-19).

1905 Nisan ayında Adana Darülmualimin muallimliğine atanan Bahaeddin Efendi harcırahının verilmesi için Nezarete dilekçe yazmış, Nezaret harcırahının gittiği yerde verileceği cevabını yazmıştır (BAO, MF. MKT. 851-63). Ancak Bahaeddin Efendi görev yerine geldikten bir süre sonra 1906 yılında babasının hastalığı ve ölümü dolayısıyla Samsun'a gitmek üzere bir buçuk ay izin almıştır (BAO, MF. MKT. 930-68). İzni sona erdiğinde ise işleri bitmediği ve artık tatil dönemi olduğu ve okulda öğrenci olmadığı gerekçesiyle izin süresi uzatılmıştır (BAO. MF.MKT., 947-9). Ardından kısa bir süre sonra Bahaeddin Efendi Samsun idadisi muallimlerinden Abdullah İzzet Efendi ile becayiş istemiş, Nezaret kabul etmiştir (BAO, MF.MKT., 954-45). Ancak kısa bir süre sonra bu kez sağlık sebepleriyle muallim Abdullah İzzet Efendi Adana Darülmualimliğinden istifa etmiş ve başka uygun bir görev verilmesini istemiştir. Yerine Hacibektaş Rüştüyesi muallimi Feyzullah Efendi atanmıştır (BAO, MF. MKT., 898-1;924-72). Feyzullah Efendi 10 Mart 1909'da ölmüş yerine Hüseyin Efendi üçte iki maaşla vekâleten tayin edilmiştir. Yeni düzenlemeye göre Darülmualimin müdürlüğüne yüksek okul mezunlarının tayin edileceği ifade edilmiş ve bu nedenle sene sonuna kadar Hüseyin Efendi vekâleten tayin edilmiştir (BOA, MF.MKT., 1129-59). 11 Ekim 1909'da Hüseyin Hüsnü Efendi müdür, muallim-i evvelliğine Mustafa Asım Efendi tayin edilmiştir (BOA, MF.MKT., 246-54). Ancak Mustafa Asım Efendi göreve başlamadan Eylül 1909'da istifa etmiştir (BAO, MF.MKT., 255-9). Kasım 1909'da Şevket Efendi tayin edilmiştir (BAO, MF. İBT.275-30)

Osmanlı taşrada usul-ı cediti yaygınlaştırmak üzere açtığı okullardan biri olan Adana Darülmualimin-i sıbyan mektebi yetmiş muallim yetersizliğinden dolayı istikrarlı bir dönem geçirmemiştir. Muallimlerin yaşlılığı ve yetersizliği ve talebenin azlığı belgelere yansımıştır. Adana Darülmualimin'de eğitimi etkileyen bir başka mesele iklimdir. Mayıs başından Eylül ortasına kadar havanın sıcak olması sebebiyle talebenin yaylaya, çiftliklere gittiği eğitimin aksamaması için bu ayların bölgenin özelliğinin dikkate alınarak tatil edilmesi maarif müdürü tarafından 18 Nisan 1906'da merkeze bildirilmiş ve uygun görülmüştür. Bir başka mesele ise Darülmualimin öğrencilerinin genellikle medrese talebesinden gelmiş olmalarıdır. Medrese alışkanlıkları sebebiyle talebelerin üç aylarda mektebe devam etmemeleri Adana'da sıkıntı oluşturmuştur. Maarif müdürlüğü bu gerçeğin farkında olduğu için ramazan ayı gelmeden Darülmualimin'de imtihanların yapılmasını istemiştir (BOA, MF.MKT., 931-57). Devlet usûl-ı cedit üzere medrese anlayışı dışında bir eğitim sistemi geliştirmeye çalışmakla birlikte medrese anlayışı yada alışkanlığı kolaylıkla ortadan kalkmamıştır.

Sonuç

Osmanlı Devleti usul-ı cediti yaygınlaştırmak üzere taşrada ibtidai mektepler açarken bu mektepler için muallim yetiştirmek üzere vilayet merkezlerinde hiç değilse bir tane Darülmualimin açmaya çalışmıştır. Bunlardan biri de daha önce açılma tarihi yıl olarak tespit edilmemiş olan Adana Darülmualimin-i sıbyanıdır. Salnameler çok düzenli çıkmadığı için Adana Darülmualimini'nin kuruluş tarihi salnamelerde yer almamıştır. Ancak arşiv belgelerinde yapılan araştırmada okulun 1892'de açıldığı tespit edilmiştir. Açıldığı günden itibaren Adana Darülmualimini salnamelerden tespit edildiği üzere çok az sayıda öğrenciye

sahip olmuştur. Bazı yıllarda hiç öğrenci sayısı verilmemiştir. Bunun baskı hatasından mı yoksa öğrenci olmadığı için mi verilmediği tam olarak anlaşılamamıştır. Bununla birlikte öğrencinin olmama ihtimali yüksek görülmüştür. Çünkü yukarıda ayrıntılarıyla açıklanan arşiv belgelerindeki yazışmalardan Darülmualiminin muallimleri hakkındaki şikâyetlerden böyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Adana Darülmualimin'in 1908 yılına kadar kaç öğrenci mezun ettiği de şimdilik tespit edilememiştir. Genel emirlerde devlet bu tür bilgileri istemekle birlikte buna dair bilgilere arşiv belgelerinde rastlanılmamıştır.

Hakkında şikâyet olan muallimleri yerel maarif idaresi görevden alsa da Nezaret bu tür görevden almalara sıcak bakmamıştır. Baştan beri usûl-ı cedide üzere muallim bulmanın zorluğunun farkında olan Osmanlı bu nedenle mevcut muallimlerin görev yerlerini değiştirmekle yetinmiştir. Zira görevden aldıklarının yerine atanacak yeterli sayıda muallim yoktur. Taşrada açılacak Darülmualiminler için yapılan genel yazışmalarda bu yetersizlik yazıya dökülmüştür. Hatta yetersiz olanların muavin olarak görevlendirilmesi istenmiştir.

Tüm bu bilgi ve belgelerden anlaşılan şudur; Osmanlı Devleti usûl-ı cedit becerisine sahip muallim bulmakta ve yetiştirmekte zorluk çekmiştir. Adana Darülmualiminin muallimleri hakkındaki defalarca yapılan şikâyetler salnamelerde çok az olan okul mevcudunun neden az olduğunu açıklamaktadır. Yine yazışmalardan anlaşıldığına göre okula talep olmakta ancak bu muallimlerin tutumu sebebiyle talebe kaçmaktadır. Şüphesiz okulun çok az öğrencisi olmasını sadece bu iki muallimin davranışıyla açıklamak eksik bir değerlendirme olacaktır. Gelen öğrencilerin bir kısmının medreselerden gelmesi nedeniyle medrese alışkanlıkları, Adana'nın sıcak ikliminin getirdiği sıkıntılar, çok az sayıda olan muallimlerin çok yaşlı olması bu iklimde sıkıntı yaşamaları, atanan öğretmenlerin harcırahının görev yerlerine gittikten sonra verilmesi, ekonomik sıkıntılar, okulun açıldığı dönemin hasat mevsimi olması öğrencilerin okula devam etmesini engelleyen diğer sebepler olarak tespit edilmiştir. Bu bağlamda Adana'da 1908 yılına kadar usûl-ı cedit üzere muallim yetiştirmenin fazla başarılı olmadığı söylenebilir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazar çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Kaynakça

- Akyol, T. (1993). Cedîdçilik. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ankara:TDV, Cilt 7, s. 211-213.
- Akyüz, Y. (1978). *Türkiye'de öğretmenlerin sosyal değişimdeki etkileri (1839-1950)*. Ankara: Doğan.
- Akyüz, Y. (1994). İlköğretimin yenileşme tarihinde bir adım: Nisan 1847 Talimatı, *OTAM*, S. 5, s. 2-47.
- Akyüz, Y. (2006). Türkiye'de öğretmen yetiştirmenin 160. yılında Darülmualimin'in ilk yıllarına toplu ve yeni bir bakış. *OTAM*, 20, s. 17-58.

- Akyüz, Y. (2007). Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye'de Öğretmen Örgütlenmesinin İlk On yılına Bakışlar (1908-1918). *OTAM*, 22, s.1-49.
- Akyüz, Y. (2012). *Türk eğitim tarihi M.Ö. 1000-2012*. Ankara: Pegem.
- Alkan, M. Ö. (2011). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e modernleşme sürecinde eğitim istatistikleri (1839-1924)*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme. (2014). İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Berkes, N. (2008). *Türkiye'de çağdaşlaşma*. İstanbul: Yapı Kredi.
- BOA, A.MKT.MHM. Sadaret Mühimme Kalem-i Evrak, 437-89.
- BOA, İ. DH. İrade Dahiliye, 203-26689.
- BOA, İ..MVL. İrade Meclis-i Vala, 584-26278.
- BOA, İ..ŞD. İrade Şura-yı Devlet, 10-484.
- BOA, MF.İBT. Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiyye Kalemi, 1-77.
- BOA, MF.İBT. Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiyye Kalemi, 1-31.
- BOA, MF. İBT. Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiyye Kalemi, 55-6.
- BOA, MF.İBT. Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiyye Kalemi, 58-6.
- BAO, MF.İBT. Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiyye Kalemi 275-30.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 30-67.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 153-118.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 155-97.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 222-28
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 556-29.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 665-45.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 256-42.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 338-4.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 310-59.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 401-46.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 336-37.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 345-43.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 349-23.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 406-27.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 401-14.
- BAO, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 551-19.

- BAO, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 793-42.
- BOA, MF.MKT., Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 267-1
- BAO, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 851-63.
- BAO, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 930-68.
- BAO. MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 947-9.
- BAO, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 954-45.
- BAO, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 898-1.
- BAO, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 924-72.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 1129-59.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 246-54.
- BAO, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 255-9.
- BOA, MF.MKT. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, 931-57.
- Çelik, A. (2007). Hatıralarla sıbyan mektepleri. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 27(0), s.125-135.
- Demirtaş, Z. (2007). Osmanlı'da sıbyan mektepleri ve ilköğretimin örgütlenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(17), s. 173-183.
- Dersaadet Mekatib-i İbtidaiyesi İçin Talimat-ı Mahsusa. (1316/1898). Salname-i Nezareti Maarif-i Umumiye, s. 326-338. İstanbul: Matbaa-i Amire.
- Develioğlu, F. (2005). *Osmanlıca – Türkçe ansiklopedik lügat*. Ankara:Aydın Kitabevi.
- Ergin, O. (1977). *Türk maarif tarihi*, cilt 1, 2. İstanbul: Eser.
- Ergün, M. ve Çiftçi, B. (2016). Türk dünyasının ilk ortak eğitim reformu: usul-ü cedit hareketi. *I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı*, İzmir: Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, s. 1-15.
- Erdoğan, T. (1996). *Maarif-i umumiye nezareti teşkilatı I*. SBF Dergisi, 1(51), s. 183-247.
- Turan, H. (2019). III.Selim'den Tanzimat'a Osmanlı devleti'nde yeniden yapılanma hareketleri. *AUID, Aksaray İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(11), s. 37-46.
- Ülken, H. Z. (1992). *Türkiye'de çağdaş düşünce tarihi*. İstanbul: Ülken.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Kansu, N.A. (2016). *Türkiye eğitim tarihi*. (Haz. L. Eraslan, U. Karadağ). Ankara:Nobel
- Karal, E. Z. (1998). *Büyük Osmanlı tarihi*. Cilt I, Ankara: TTK.
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *SUSBID, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(8), s. 170-189.
- Koçer, H. A. (1992). *Türkiye'de modern eğitimin doğuşu ve gelişimi*. İstanbul: MEB.
- Kodaman, B. (1991). *Abdülhamit devri eğitim sistemi*. Ankara: TTK.

- Maarif-i Umumiye Nizamnamesi. (1292/1875). Düstur, Cilt 2, s. 184-201. İstanbul: Matbaa-i Amire.
- Mahmut Cevat İbnü's Şeyh Nâfi. (2001). *Maârif-i umûmiye nezâreti tarihçe-i teşkilât ve icrââtı –XIX. asır Osmanlı maârif tarihi*. (Haz. T. Kayaoğlu). Ankara: Yeni Türkiye.
- Ortaylı, İ. (2002). Osmanlı imparatorluğunda millet sistemi. *Türkler*. C. X, s. 216-220. Ankara: Yeni Türkiye.
- Öztürk, C. (1996). *Atatürk devri öğretmen yetiştirme politikası*. Ankara: TTK.
- Özalp, R. (1982). *Milli eğitimle ilgili mevzuat (1857-1923)*. İstanbul: MEB.
- Salname-i Adana. (1299/1881).
- Salname-i Adana. (1312/1894).
- Salname-i Adana. (1318/1900).
- Salname-i Maarif-i Umumiye. (1317/1899). Matbaa-i amire.
- Salname-i Maarif-i Umumiye. (1318/1900). Matbaa-i amire.
- Salname-i Maarif-i Umumiye. (1319/1901). Matbaa-i amire.
- Salname-i Maarif-i Umumiye. (1321/1902). Matbaa-i amire.
- Şahbaz, H. (2005). Türkçe ilkokuma ve yazma öğretiminde ses yöntemi ve İsmail hakkı elifba'sı. *Türkiyat Araştırmaları*, 2, s. 55-66.
- Takvim-i vekayi. (1254, 21 Zilkade).
- Tarih Çevirme Kılavuzu. (2021). Türk tarih kurumu. Erişim: (30 Ekim 2021) <https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/>
- Tezcan, M. (1985). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Türkyılmaz, S. (2018). Usul-i cedit eğitim ve Selim Sabit'in elifba risalesi. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, 17(17), s.127-139.
- Türkoğlu, A. (1980). Türk ve Fransız eğitim sistemlerinin evriminin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(13) s. 177-197.
- Unat, F. R. (1964). *Türkiye eğitim sisteminin gelişmesine tarihi bir bakış*. Ankara: MEB.
- Ünal, U. ve Birbudak, T.S. (2013). *İstanbul darülmualimîni (1848-1924)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi
- Yanardağ, A. (2020). Osmanlı'dan erken cumhuriyet dönemine miras kalan bir ilköğretim meselesi; muallim muavinleri. *TUHED, Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 9(2), s. 510-531.